

KOMMENTAR

TILL

STRAFFLAGEN KAP. 16.

AF

DR. J. C. W. THYRÉN

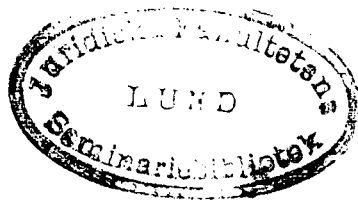
PROFESSOR VID LUNDS UNIVERSITET

DISTRIBUENT:

GLEERUPSKA UNIVERSITETS-BOKHANDELN, LUND

(HJALMAR MÖLLER)

E-boken är publicerad av Juridiska fakulteten vid Lunds universitet 2023

eISBN: 9789198793321

DOI: <https://doi.org/10.37852/oblu.211>

Denna text är licensierad under CC BY-NC 4.0, Erkännande.

(Se fullständiga villkor: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv>).

Enligt licensen får verket spridas och bearbetas utan att tillstånd behövs, men ej användas i kommersiella syften. Verkets upphovsperson måste anges.

16 Kap.

Om falsk angivelse; så ock om annan ärekränkning.

1 §.

Den, som falskeligen för brott annan vid domstol tilltalar eller genom falsk angivelse åtal vid domstol emot annan åstadkommer, dömes:

1. om det åtalade eller angivna brottet kunnat medföra dödsstraff eller straffarbete på livstid, till straffarbete från och med två till och med sex år;

2. om straffarbete på viss tid över två år eller ovärdighet att i rikets tjänst nyttjas å brottet följa kunnat, till straffarbete i högst två år eller fängelse i högst sex månader; och

3. i andra fall till fängelse i högst sex månader eller böter.

(M. B. 60: 1; L. K. 18: 1; L. B. 19: 1; Just. Dep. 1862 16: 1).

1) *Historisk översikt.*

I flera av landskapslagarne förekomma bötesstraff för *offtala* och *tvætala* (oförmåga att bevisa käromål resp. ändring af käromål från ett ting till nästa). Dessutom framgår emellertid av flera landskapslagar, att, där en beskyllning var ärekränkande och den beskyllande kunde föra talan mot den beskyllde i fråga om det tillvitade faktum,

han straffas för ärekränkning, om ej beskyllningens sanning visas (likasom därest ingen sådan talan föres). **St. L.** har en uttrycklig bestämmelse (*Höghm.* 11: 2) om käreande i högmål, som »*orkar eigh annan tilbinda*» och en allmän bestämmelse (*Rådhs.* 30, om den, som ljuger ära av man eller kvinna), vilken tillämpades bl. a. på falskt åtal. **Chr. L. L.** (*Tingm.* 20) straffar genomgående obevisat käromål, strängt, därest saken går på heder och ära, eljest med ett ringa straff. — Beträffande straffet märkes under medeltiden endast temligen svaga spår av talionsprincipen; däremot framträder denna mycket skarpt i författningarna från och med de sista årtiondena av 1600-talet.

Den medeltida rätten, ehuru den sålunda icke saknar uttryckliga bestämmelser om falskt åtal, hade dock genomgående mer eller mindre sammanblandat detta institut med extrajudiciell ärekränkning (såväl **St. L.**:s som **L. L.**:s bestämmelser tillämpades, i trots av sin ordalydelse, utan åtskillnad på falskt åtal och extrajudiciella beskyllningar). **M. B.** 60 har däremot båda instituten fullt åtskilda, ehuru i samma kapitel och under gemensam rubrik. Den omhandlar i 1 § falsk angivelse incl. åtal *av arghet* (ävensom falskt vittnesbörd »i thy mål»). Straffet bestämmes konsekvent efter talion. — I förslagen (från och med **L. K.**) sammanföres institutet fortfarande med ärekränkning och erhåller i övrigt samma utformning som i nuvarande **Str. L.**, likasom även kapitelrubriken är densamma som nu.

2) *Objektet.*

Då enligt svensk rättsuppfattning *juridisk person* icke kan begå brott, följer det av sig själv, att ett åtal mot en sådan i alla händelser icke kan uppfylla rekvisitet för falskt åtal (däremot kan det naturligen lätt tänkas innebära *ärekränkning* mot fysisk person, som representerar den juridiska). Härav får emellertid icke den slutsats dragas, att brottet i fråga icke heller kan begås mot *inkapabel* person (abnorm eller barn), såvida nämligen denna objektets

egenskap icke uttryckligen framgår av själva åtalshandlingen; därom jfr. ned. *ad* 3 *c*, *β*.

Angående frågan, i vad mån objektet måste vara en *oskyldig* person, jfr. ned. *sub* 3 *d*.

Genom ordet *annan* har svenska strafflagen uttryckligen uteslutit falsk *självangivelse* från denna straffbestämelse. En sådan handling kan dock under omständigheter bliva straffbar på annan grund, t. ex. om däri skulle ligga en personalfaultion gentemot den verkliga brottslingen (**Str. L. 3: 9**). Självständig straffbarhet av självangivelse förekom i **M. B. 13: 5**.

3) Handlingen.

Inom hela området av denna § kräves för brottets existens ett bestämt yttre faktum, nämligen att (falskt) *åtal vid domstol* äger rum. Men rekvisitet har delats i två parallella fall: nämnda faktum kan antingen sammanfalla med själva den brottsliga handlingen (så att brottet är fullbordat i och med handlingens företagande), eller ock kan det framstå såsom ett utanför handlingen fallande (men därmed kausalförbundet) resultat av densamma; i sistnämnda fall består handlingen i att (falskeligen) *angiva* brottet till åtal.

A) *Falskeligen för brott vid domstol tilltalar.*

a) *Domstol*. Att åtalet skall äga rum vid domstol, förutsätter icke, att domstolen skall vara *in concreto* kompetent (jfr. **N. J. A. 1899, 227**). En sådan regel vore så mycket orimligare, som det ju mycket väl kan tänkas, att den inkompetenta domstolen själv anser sig kompetent och att, då ingen *exceptio fori* göres, straffet både ådömes och verkställes, innan såväl åtalets falskhet som domstolens inkompetens omsider kommer i dagen. Här gäller sålunda samma regel, som även måste fasthållas ifråga om mendsinstitutet: domstolen, efter vars förordnande edgången sker, måste väl vara *in abstracto* kompetent — d. v. s. vara en verklig (fullsuten etc.) domstol — men huruvida den är

rätt forum i målet, är likgiltigt. — Att även varje specialdomstol, såvitt den kan ådöma straff, fyller rekvisitet, säger sig själv; men lika tydligt är, att den befogenhet att pålägga disciplinära åtgärder, som ofta kan tillkomma ett statsorgan, därmed icke förvandlar detta till en domstol. Häruti ändras ingenting, även om den överordnade myndigheten skulle vara befogad att avskeda en underordnad tjänsteman (jfr. **N. J. A.** 1904, 268).

b) *Tilltal*; *åtal*. Åtalsbegreppet innebär ett till domstol riktat yrkande på straff — ett yrkande om skadestånd, under åberopande av ett brott såsom rättsfaktum, uppfyller naturligen icke rekvisitet. Men straffyrkandets framställande till domstolen är icke nog: det fordras även, att det skall i viss ordning hava riktats till den för brottet beskyllde. Riktandet till domstolen och till den beskyllde kan ske *in uno*, i de i **R. B.** 11: 34 nämnda fall (t. ex. ansvarsyrkande för en under processen begången ärekränkning). Men i övrigt kräves en särskild akt: stämning måste hava icke blott uttagits utan delgivits, innan föreliggande brott kan anses fullbordat, eller ock måste häktning skett för brottet (jfr. **Str. L.** 5: 15); motsvarande måste, vid fiskalisk aktion, gälla det memorial, som innehåller ansvarsyrkandet. Det fall, att stämning uttagits men icke delgivits, har av praxis straffats lika med angivelse, därå åtal icke följt (4 §; jfr. **N. J. A.** 1874, 80; **Naum.** 1874, 331). Då målsmans rätt att åtala naturligen upphör i samma ögonblick som målsmannaskapet, följer härav, att målsmannen för den genom brottet kränkte icke kan åtala brottet, efter det att den kränkte avlidit; en dylik handling kan alltså icke utgöra falskt åtal.

c) *För brott*. Utöver yrkandet på straff kräves, att en sådan rättsgrund uppgives för detta yrkande, att handlingen kan sägas innebära *åtal för brott*. Om sålunda ingen grund för yrkandet uppgives eller åtminstone ingen, som uppfyller nämnda villkor, är 1 § icke tillämplig (varemot det blir en öppen fråga, huruvida ärekränkning enligt någon

annan § av 16 K. föreligger; jfr. N. J. A. 1904, 173). För en närmare utredning är nödigt att undersöka dels *omfånget* dels *bestämmdheten* av rekvisitmomentet *brott*.

α) *Omfånget av »brott»*. Ehuru det vanliga språkbruket undviker ordet *brott*, då det är fråga om rättsfaktum till vissa straff (t. ex. obetydliga polisförseelser) och ehuru även lagen gemenligen följer samma språkbruk — vadan sålunda begreppen *brott* och *straff* icke täcka varandra — lär dock ordet *brott* i denna § få så förstås, att det innefattar *varje* rättsfaktum, som kan medföra straff. Detta beror icke så mycket på den godtycklighet, som skulle framträda vid varje avgränsning (i det att det uppenbarligen icke vore möjligt att uppdraga gränsen efter den allmänna strafflagens innehåll, så att alla inom specialstraffrätten fallande rättsfakta skulle vara undantagna), utan fastmera just på den enahanda rättsverkan. Om nämligen straff, t. ex. bötesstraff, ådömts och verkstälts, så är det icke gärna möjligt, vid lagens tystnad, att, där straffet föranletts av falskt åtal, göra en skillnad (vid tillämpningen av 16: 3) allteftersom rättsfaktum varit av ena eller andra arten (t. ex. snatteri resp. förseelse mot någon ordningsbestämmelse). Huvudvikten måste här ligga på att statens straffande organ i otid fungerat, icke på beskaffenheten av den fiktiva rättsgrunden för dess funktion. — Mot detta skulle väl egentligen blott den invändning kunna göras, att brottets ställning och rubricering i **Str. L.** såsom ärekränkingsbrott strider mot en så vidsträckt tolkning (eftersom polisförseelser mestadels hava mycket ringa sammanhang med äran). Men nämnda synpunkt låter sig i alla fall icke genomföras, varken beträffande falskt åtal eller förtal (enär det kan förekomma, att även mycket svåra brott, om vilkas medtagande intet tvivel kan råda, — t. ex. av politisk natur — *faktiskt* icke kränka äran).

β) *Graden av bestämmdhet*. Rättsfaktum kan i detta fall tänkas bestämt dels direkt, genom en mer eller mindre

substantierad uppgift om det faktiska innehållet, dels indirekt, genom uppgift om den straffbestämmelse (§ i strafflagen o. s. v.), under vilken rättsfaktum är att subsumera. Om samtidigt båda medlen användas, så kan förhållandet dem emellan antingen vara sådant, att de överensstämja (subsumtionen av faktum under den uppgivna rättssatsen är logiskt riktig), eller icke (subsumtionen är oriktig). Naturligen fylles rekvisitet av substantieringen ensam, såvida denna innebär något brottsligt faktum. Även om det juridiska bedömandet av det uppgivna rättsfaktum skulle vara tvivelaktigt, så måste till grund för åtalets straffrättsliga bedömande enligt 16: 1 läggas den subsumtion av rättsfaktum under den ena eller andra strafflags§, som till slut befinnes riktig; se rättsfall i **Naum.** 1883, 95: meningarne voro mycket delade, huruvida det uppgivna faktum borde anses ingå under 12: 4 eller 12: 5, men då den förra meningen segrade, lades straffskalan i 12: 4 till grund för bestraffningen enligt 16: 1. Såvida åter åtalshandlingen icke innehåller något rent faktiskt stoff utan endast yrkande om straff enligt en viss åberopad straffbestämmelse, bör detta icke hindra, att falskt åtal kan anses föreligga; dock kan möjligen härvid sättas i fråga att se åtalshandlingen i sammanhang med vad sedan följer (om det t. ex. skulle visa sig, att subsumtionen vid åtalet grundat sig på en *error iuris* i fråga om det sedermera uppgivna faktums straffbarhet eller art och grad av straffbarhet; jfr **N. J. A.** 1900, 374; 1904, 173, 351; 1917, 150). Innehåller åtalshandlingen både ett faktiskt stoff och subsumtion därav under en rättssats, så måste det förra elementet vara avgörande och detta såväl beträffande frågan, om överhuvud åtal för brott föreligger, som frågan, för vilket brott åtal skall anses ha skett: om straff yrkas enligt **Str. L.** 20: 1 för en närmare beskriven handling, som emellertid enligt beskrivningen faller alldeles utanför det straffbara, så föreligger icke åtal för brott; faller handlingen, enligt beskrivningen, under 20: 4, så före-

ligger åtal för kvalificerad, icke för enkel stöld; faller den under 22: 19, så föreligger åtal för hittegodsfröskingring o. s. v.; att 20: 1 åberopats, är sålunda i alla dess fall utan betydelse. Jfr. ett i detta hänseende upplysande rättsfall i **N. J. A.** 1882, 174 och **Naum.** 1883, 293: ansvar hade yrkats efter 25: 17, efter vilken § den åtalade också fälldes, men substantieringen gav vid handen, att ett svårare brott skulle ha begåtts: angivaren dömdes för falsk angivelse; jfr. ned. *sub d, β*. — Genomgående är det här likgiltigt, huruvida subsumtionen sker genom uppgivande av visst paragrafnummer (20: 1, 20: 4 m. 4, 22: 19 etc.) eller genom anförande av en viss teknisk term, som hänför sig till ett bestämt lagrum (»enkel stöld», »inbrottsstöld», »hittegodsfröskingring» etc.).

Vare sig bestämningen sker genom substantiering eller genom subsumtion, låter lätt tänka sig, att rättsfaktums egenskap av brott är tydlig nog, men att det lämnas obestämt, under vilken av vissa närstående straffbestämmelser fallet bör subsumeras. Om ansvar yrkas för »misshandel», utan att det framgår, av vilken grad misshandeln skulle varit, eller om gärningen så beskrives, att den tydligen utgjort misshandel, utan att dock den eventuellt uppkomna kroppsskadan specificeras, så är yrkandet blott såtillvida bestämt, att det går ut på ansvar efter någon av §§ 10—14 i K. 14 **Str. L.** Då nu straffsatsen för falskt åtal är väsentligt olika allt efter straffmaximum för det pådiktade brottet, blir den fråga av vikt, vilket av de i den obestämda formuleringen inneslutna rättsfakta som skall läggas till grund för bedömandet av åtalets innehåll. Skall i nyssnämnda exempel åtalet anses gå ut på endast brott enligt 14: 13, så blir straffmaximum för det falska åtalet endast sex månaders fängelse (16: 1 *p.* 3); skall det åter anses gå ut på brott enligt 14: 10, blir straffmaximum för åtalet två års straffarbete (*ib.* *p.* 2). — Frågan kan icke besvaras enhetligt. Det avgörande är det intryck, som den obestämda

uppgiften normalt kan antagas göra. Ofta kan detta intryck vara, att fallet varit lindrigt, eftersom den åtalande icke uttryckligen uppgivit det såsom svårt: detta gäller, då det svåra fallet är att uppfatta såsom specifikation eller kvalifikation, det lindriga såsom regel. Däremot gäller det omvända, om det svåra fallet står såsom regel och det lindriga såsom privilegiation. I nyssnämnda exempel, där åtalet går ut på »misshandel», utan att någonting antyder, att det skulle varit svårare misshandel än lägsta graden (14: 13), måste åtalet bedömas efter sistnämnda §; likaså, om åtalet gått ut på stöld, utan att någonting antyder, att den skulle varit kvalificerad såsom fickstöld, inbrottsstöld etc. Å andra sidan kan det ej komma i fråga att anse ett åtal om tillgrepp begränsat till bodräkt, därför att det ingenting innehåller, som utesluter möjligheten av ett bolagsförhållande mellan brottssubjektet och brottsobjektet; eller att anse det begränsat till egenmäktigt förfarande, därför att det icke uttryckligen uppgiver, att den ur främmande besittning tillgripna saken var i främmande ägo. — Det är naturligen likgiltigt, om en dylik utbrytning ur en normal skala företages av lagen i samma § som den normala skalan eller i en annan §. Vid falskt åtal enligt 8: 7 (försök till militärt landsförräderi enligt 8: 6) bör den åtalande icke kunna fordra att bedömas enligt p. 3 av 16: 1 (högst sex månaders fängelse), utan straffas enligt p. 1 (högst sex års straffarbete); den omständighet, att 8: 7 innehåller ett undantagsfall med ett straffmaximum av två års straffarbete kan icke rädda honom, då han på intet sätt antytt, att just detta lindrigare fall skulle förelegat. Motsvarande gäller om falskt åtal enligt 8: 17, 18, 19, etc. — Ännu tydligare är, att, om någon åtalar annan för brott, som straffas både i *dolus* och *culpa*, han icke kan anses hava åtalat endast för kulpost brott, även om han icke uttryckligen angivit det såsom uppsåtligt. — Skulle en straffbestämmelse vara på det sätt kliven i ett svårare och ett lindrigare fall, att intetdera kan

betraktas såsom undantag i förhållande till det andra (att m. a. o. det ena kan lika lätt antagas åsyftat som det andra), så måste det högre straffmaximum läggas till grund. Detta inträffar exempelvis vid falskt åtal enligt 14: 11, som innehåller olika straffsatser för berätt och för hastigt mod: om av åtalet icke framgår, vilketdera som avsetts, måste straffet för det falska åtalet bestämmas efter 16: 1 p. 2, icke p. 3.

Ur samma synpunkt måste frågan avgöras, huruvida handlingen skall, på grund av brist i det uppgivna brottsrekvisitet, anses överhuvud icke utgöra åtal för brott. Det är tydligt, att om av själva åtalshandlingen framgår, att den person, som beskylls för att ha förövat tillgreppet, var endast 13 år gammal, intet åtal för brott i teknisk mening äger rum, eftersom intet straff kan följa. Därav får emellertid icke slutas, att, om den åtalades ålder *icke* uppgives, av det skäl intet åtal för brott skulle anses ha ägt rum, att den möjlighet då icke uttryckligen uteslutits, att åldern understeg den kriminella gränsen. Lika litet behöver åtalshandlingen, för att falla under 16: 1, uttryckligen uppgiva, att brottslingen icke varit sinnessjuk, icke haft den berättigades samtycke, icke handlat i nödvärn o. s. v. Under omständigheter kan en substantiering av förloppet uppfattas såsom beskyllning för brott, ehuru den möjlighet icke alldeles uteslutits, att handlingen kunde varit ouppsätlig och därför straffri: beskyllning för »oriktig uppgift» t. ex. kan anses innebära beskyllning för bedrägeri, om under de beskrivna omständigheterna endast föga sannolikhet synes, för att den oriktiga uppgiften skulle kunnat lämnas utan bedrägeriuppsåt (jfr. N. J. A. 1877, 300); vid falskt åtal eller angivelse gäller detta mera än vid brott enligt 16: 7, eftersom själva ansvarsyrkandet, även om ingen strafflags§ nämnes, till en viss grad supplerar obestämdheten. — I alla dessa fall måste sålunda antagas, att inga dylika brottsligheten uteslutande omständigheter förelegat, eftersom inga sådana

uttryckligen nämnas. Annorlunda däremot, om, uti den i åtalet innehållna uppgift, en brist föreligger i själva den brottsliga handlingen. Åtal på den uppgivna grund, att någon olovligen inträngt i viss lokal, utan att denna lokal på något sätt uppgives vara av hemvists natur; att någon förfalskat handling, utan att det framgår, att denna är ett inkom tillkommet bevismedel; att någon — enligt åtalets eget innehåll — i det givna fallet tvångsberättigad person tvungit annan att något göra, utan att det framgår, att tvångsrätten skulle ha missbrukats; att någon berett andra tillfälle till otukt, utan att det framgår, att han handlat yrkesmässigt eller *animo lucri*, att konkursgäldenär »borgat varor och icke kan nöjaktig reda därför visa», utan att det framgår, att detta skett »inom de sista trettio dagarne, förr än han sin egendom avträdde eller borgenärs ansökning därom honom kungjord blev» — dessa och dylika fall ingå icke under rekvisitet i 16: 1; här föreligger icke »åtal för brott». Det måste emellertid beaktas, att, om än, såsom ovan nämnt, en *positiv* uppgift i det substantierade rättsfaktum prevalerar över subsumtionen under en viss straffbestämmelse (så att t. ex. en uttrycklig förklaring, att lokalen icke varit hemvist, gör ett samtidigt åberopande av 11: 10 verkningslöst), så kan däremot en *brist* i det förra, sådan som i de nyss anförda exemplen, inom vissa gränser anses supplerad genom en bestämd subsumtion. Åtalas någon för att hava tagit olovlig väg över annans ägor och yrkas ansvar enligt **Str. L. 24: 11**, så torde få anses därmed uppgivet, att i det givna fallet skada kunnat uppstå; framgår icke, huruvida den tillgripna saken haft värde eller icke, så torde i åberopandet av **Str. L. 20: 1** den uppgift få anses innesluten, att det *haft* värde o. s. v. Då nämligen ett straffyrkande enligt uppgiven strafflagsparagraf måste anses innebära falskt åtal, om den alldeles *icke* substantieras, kan detta resultat icke ändras av en *ofullständig* substantiering (men väl av en substantiering,

som positivt *motsäger* subsumtionen). Till en viss grad gäller emellertid, motsvarande vad ovan anmärkts (om en subsumtion *utan* substantiering), att en subsumtion med *ofullständig* substantiering bör ses i sammanhang med kändens följande utveckling av grunden för sitt påstående och att sålunda en *error iuris* vid åtalandet under omständigheter kan leda till straffrihet (*quoad hoc*).

Vad här framställts angående det egentliga brottsrekvisitet, är tillämpligt även på straffbarhetsrekvisiterna. Om av själva åtalshandlingen framgår, att det uppgivna brottet skulle vara preskriberat, så finnes ingen möjlighet, att åtalet skulle kunna medföra straff för den åtalade och 16: 1 bör då icke anses tillämplig (ehuru även det preskriberade brottet naturligen faller inom begreppet »brott»). Framgår åter intet dylikt av åtalshandlingen, så kan den falskeligen åtalande uppenbarligen icke fria sig med den invändningen, att han, genom utelämnande av exakt tidsbestämning, lämnat möjligheten öppen för att handlingen kunde vara preskriberad och därmed straffri. Motsvarande gäller t. ex. om det fall, att det av åtalet framgår, att brottet skulle hava begåtts utomlands av utländning mot utländning. I de fall, då det för brottmåls upptagande vid svensk domstol kräves, att Konungen tillåter åtals anställande (**Str. L.** 1: 1, 2; 8: 29; 9: 6), kan det falska åtalet, såvitt ifrågavarande beskaffenhet hos den uppgivna handlingen framgår av åtalshandlingen, icke anses fullbordat, förr än sådan tillåtelse lämnats.

d) falskeligen. Detta rekvisitmoment är att uppfatta såsom *objektivt*: om sålunda någon mot sin övertygelse genom åtal beskyller annan för brott, men det visar sig, att den åtalade verkligen begått brottet, föreligger icke falskt åtal. En annan sak är, att detta objektiva moment, så väl som andra, måste vara subjektivt täckt, jfr. ned.

Momentet innebär således bristande överensstämmelse mellan det i åtalshandlingen uppgivna faktum och verk-

liga förhållandet. För den närmare utvecklingen kunna lämpligen två fall åtskiljas: α) intet straffbart faktum föreligger i verkligheten; β) ett straffbart faktum föreligger, men det framställs i åtalshandlingen såsom av annan art eller såsom mera straffbart än det verkliga är.

α) *Intet straffbart faktum föreligger i verkligheten såsom grund för åtalet.* Härvid kunna följande fall åtskiljas:

(1) Den i åtalet uppgivna (eller genom åberopande av viss straffbestämmelse eller straffrättslig kategori antydda) handlingen är helt och hållet eller i avgörande delar uppdiiktad. — Här föreligger naturligen (objektivt) utan varje tvivel rekvisitmomentet *falskeligen*. Falskheten kan bl. a. bestå däri, att ett subjektivt rekvisitmoment tilldiktas en handling, som dessförutan icke är straffbar. Så mycket mera gäller detta om rekvisitelementer, vilka, ehuru i grunden subjektiva, av lagen uppställts i objektiv form. Om t. ex. *A* åtalar en allmän åklagare *X* för falskt åtal, så blir *A* själv straffbar för falskt åtal, även om *A* kan bevisa sin oskuld (eller om hans skuld icke kan bevisas), såvida *A* dock måst inse, att *X* haft sannolika skäl för sitt åtal (jfr. **N. J. A.** 1898, 55).

(2) Framställningen av själva handlingen överensstämmer med verkligheten, men omständigheter, sådana som samtycke, nödvärn etc., vilka i verkligheten utmärka handlingen såsom icke blott icke-brottslig utan icke-samhällsfarlig (den åtalade personen är »*oskyldig*»), hava utelämnats, förvanskats eller uttryckligen förnekats; till sådana omständigheter måste räknas en sådan rent tillfällig sinnesförvirring eller medvetlöshet, som utesluter samhällsfarlighet i den handlandes (eller underlåtandes) vilja; ävenså en sådan okunnighet (låt vara på grund av *ignorantia iuris*) om den angripna rättighetens existens, som gör att angreppet (intressestöringen) icke kan anses subjektivt täckt (t. ex. hustru har ur konkursboet undanskaftat sådant, som hon oriktigt ansett för enskild egendom, **N. J. A.** 1898, 101;

jfr. 1906, 545; jfr. även *Princ.* III, 58 ff.). — Även en differens av denna art mellan framställning och verklighet faller otvivelaktigt objektivt under predikatet *falskeligen*. Men frågan huruvida åklagaren kan straffas beror tydligen på, i vad mån han kan anses ha uppfattat situationen sådan som den här angivna. Har han ej kunnat inse, att nödvärn förelåg, ej vetat, att samtycke fanns, att en eljest brottslig underlåtenhet skedde i medvetslöst tillstånd o. s. v., föreligger ej det subjektiva rekvisitet för falskt åtal. Särskilt vid det ovannämnda fallet av *ignorantia iuris* måste mestadels straffrihet antagas för åklagaren, då han ej kan vara skyldig att gå ut ifrån, att den åtalade personen varit okunnig om eller feltolkat lagen (jfr. nyssnämnda rättsfall, **N. J. A.** 1898, 101).

(3) På grund av viss brist i brottsrekvisitet föreligger i verkligheten intet brott i teknisk mening, men väl en samhällsfarlig handling (den åtalade personen är icke »oskyldig»). Detta inträffar särskilt i de fall, att det handlande subjektet är otillräckligt (någon gång även eljest, t. ex. vid förfalskning av en främmande stats allmänna stämplor och märken, i fall där Konungen icke förordnat om straffskydd för denna stats stämplor och märken, **Str. L.** 12: 10 st. 2; vid brott av den i 19: 11 omtalade beskaffenhet, då brottet begåtts av svensk utomlands, såvida man icke anser, att nämnda bestämmelse är *ex analogia* tillämplig på detta fall o. s. v.). — Det torde här vara det riktiga att vid utelämnande eller till och med uttryckligt förnekande i åtalshandlingen av en omständighet, som utan att afficera samhällsfarligheten upphäver brottsligbeten, icke anse rekvisitmomentet »falskeligen» uppfyllt — detta även på grund av straffsatserna. Vare sig man ser på det angrepp mot den enskilde, som kan ligga i att åtala honom för »brott», där intet brott i strängt teknisk mening föreligger, eller på det angrepp mot den judiciella funktionen, som kan ligga i förtigandet av nämnda omständighet,

så kan handlingen icke anses jämförlig med att för brott falskeligen åtala en i ordets egentliga mening oskyldig person. I många av dessa fall kan dessutom inträffa, att samhället, ehuru det icke finner sig böra straffa, likväl låter någon annan rättsverkan inträda på grund av det verkliga föreliggande rättsfaktum och sålunda är intresserat av, att en rannsaking äger rum.

(4) Föreligger i verkligheten brottslighet, men saknas ett straffbarhetsrekvisit (brottet är t. ex. preskriberat), så kan ett förtigande eller förnekande, i åtalshandlingen, av sistnämnda omständighet, jämlikt det nyss sagda, icke anses uppfylla rekvisitmomentet »falskeligen». Däremot kan R. B. 29 K. bli tillämpligt.

(5) Detsamma gäller *a fortiore*, om falskheten hänför sig till en processförutsättning (den åtalande framställer sig t. ex. falskeligen såsom målsägande), om en *res iudicata* åtalas o. s. v.

β) *Ett straffbart faktum föreligger i verkligheten, men detta framställes i åtalshandlingen såsom annat eller mera straffbart än det verkliga är.* Om t. ex. ett brott, som i verkligheten utgjort snatteri, i åtalshandlingen beskrives såsom rån, måste tydligen åtalet anses uppfylla rekvisitmomentet *falskeligen*. Detsamma måste då även gälla, om snatteriet framställes såsom stöld, den enkla stölden såsom inbrottsstöld, en ringa misshandel såsom svår misshandel, ett frihetsbrott enligt 15: 22 såsom våldtäkt, en mindre väsentlig delaktighet såsom gärningsmannaskap o. s. v. Överhuvud måste avgörandet bli detsamma, så snart rättsfaktum, sådant det i åtalet framställes, skulle komma under en (till maximum eller minimum) strängare straffskala (jfr. ovannämnda rättsfall, N. J. A. 1882, 174 och Naum. 1883, 293). Om däremot endast en straffmättningsgrund, vilken icke är avgörande för valet av straffskala, oriktigt uppgivits (en försvärande omständighet tilldiktats eller en mildrande omständighet

förtegats eller förnekats), så kan icke därmed åtalet anses ha skett *falskeligen*.

Av det sista får dock icke den slutsats dragas, att i varje fall rättsverkan ensam skulle vara avgörande, så att falskt åtal aldrig skulle äga rum, då det falska tillägget blott har, i avseende på rättsverkan, betydelsen av en försvårande omständighet. Lagens uttryck »*falskeligen för brott tilltalar*» tvingar nämligen till att, utan avseende å rättsverkan, såsom falskt åtal uppfatta varje pådiktande av brott, även om detta brott, under de givna förhållandena, icke skulle för rättsverkan ernått annan betydelse än en försvårande omständighet. Detta gäller sålunda både idealkonkurrens (4: 1 st. 1) och fortsatt förbrytelse (4: 3) — det senare under den förutsättningen, att det tilldiktade elementet, enligt åtalshandlingen, skulle spela rollen av ett självständigt brott (och icke endast innebära en uttänjning av handlingen vid det verkligen begångna brottet). Det kan icke komma an på, huruvida det verkligen begångna och det pådiktade brottet äro inbördes homogena eller heterogena. — Vid fallet 4: 1 st. 2 (»kombinativ strafflagskonkurrens») bör däremot konsekvent anses, att eftersom intet nytt brott tilldiktas, falskt åtal föreligger, endast om det falska elementet betingar en svårare straffskala — ett fall, som mera sällan inträffar (jfr. dock t. ex. en *verkligen* begången bodräkt, som *falskeligen* uppgives samtidigt hava innefattat stöld).

Om det fall, att ett rättsfaktum, som i åtalshandlingen substantierats överensstämmande med verkliga förhållandet, subnumerar under en otillämplig straffbestämmelse eller oriktig kategori, jfr. ov. *sub c, β*.

B) *Genom falsk angivelse åtal vid domstol emot annan åstadkommer.*

Då angivelsen skall gå ut på *brott* och ske *falskeligen*, återkomma här samma frågor, som redan behandlats under den första av den brottsliga handlingens båda typer.

beskyllning i detta sammanhang blir sålunda icke straffbar såsom falsk angivelse (men kanske, därest menedsinstitutet icke kommer i betraktande, enligt 16: 7, jfr. *h. l.*) Har emellertid någon maskerat sitt initiativ genom att, i dylikt fall, själv infinna sig eller föranleda sitt inkallande, i syfte att därunder framställa den falska beskyllningen, så bör angivelse anses föreligga.

c) Angivelsen förutsätter en viss grad av *bestämmdhet*: en uppgift, som framställer sig själv såsom en rent lös förmodan, kan icke betraktas såsom angivelse (undantag härifrån vore målsägandes angivelse hos allmän åklagare av »privat-offentligt» brott, såvida den ingalunda ovanliga tolkning av **S. P.** 19: 3 vore riktig, att åklagaren under alla förhållanden är pliktig att utföra åtalet [naturligen på målsägandens ansvar]). I övrigt måste fordras, att angivelsens innehåll, om angivaren betraktas såsom i god tro, skall utgöra en rimlig grund för den åtalsberättigade att åtala (jfr. **N. J. A.** 1895, 180; 1901, 8; 1904, 436) — således, att angivaren själv framställt saken så, att åtminstone sannolika skäl finnas för att den angivne personen begått brottet. Gemenligen blir då, även om angivaren blir straffbar, i det för hans räkning sannolika skäl icke kunna antagas, den åtalsberättigade straffri (likasom samma förhållande lätt kan tänkas föreligga mellan enskild målsägande och allmän åklagare, jfr. **N. J. A.** 1903, 100). I motsatt fall är det emellertid icke uteslutet, att ansvar kan inträda enligt 16: 2 (förebringande av besvärande omständigheter), om i övrigt detta rekvisit uppfylles; eller enligt någon av ärekränkings§§. F. ö. är den omständighet, att meddelaren icke kan straffas för falsk angivelse, naturligen på intet sätt till hinder för att den åtalsberättigade, därest han åtalar på basis av en dylik lös antydning, kan straffas för falskt åtal (åtminstone enligt 16: 4, för obetänksamhet), såsom saknande sannolika skäl (16: 6).

Kausalsammanhanget mellan angivelsen och det följande

Därutöver uppstå emellertid här nya frågor, närmast beträffande rekvisitmomentet *angivelse*, nämligen *a)* av och till vem, *b)* på vems initiativ och *c)* med vad grad av bestämmdhet angivelsen skall ske för att fylla rekvisitet.

a). Är brottet under allmänt åtal, kan angivelsen alltid och av vem som helst ske till allmän åklagare; finnes (enligt det föregivna brottets beskaffenhet) enskild målsägande, kan angivelsen alltid och av vem som helst ske till denne. För den händelse båda dessa förutsättningar sammanfalla — brottet är under allmänt åtal och enskild målsägande finnes — kan sålunda angivelsen alltid och av vem som helst ske antingen till allmän åklagare eller till målsägande. Vid brott, som icke äro under allmänt åtal, kan naturligen *av målsägande* angivelse ske till allmän åklagare i de fall, då detta är särskilt medgivet; av andra personer däremot endast till målsäganden (vare sig brottet i åtalsavseende hör till de »privata» eller de »privat-offentliga»). Målsägande är icke blott den, »emot vilken brott begånget är, eller som därav förnärad blivit eller skada lidit», utan även »den, som för den förnärade eller skadade målsmannarätt äger eller eljest satt är att talan föra» (**Str. L.** 6: 8). I det ögonblick målsmannaskapet upphör, bortfaller naturligen även möjligheten av angivelse till f. d. målsmannen.

Vad angår allmän åklagare, måste angivelsen riktas till åklagaren såsom sådan (ett tillfälligt omnämnande under privat samtal bör icke anses tillräckligt). Men detta kan ske såväl genom ett meddelande till den *överordnade* myndighet, som befaller över åklagaren, som till ett *underordnat* organ, *skyldigt* att föra angivelsen vidare till åklagaren.

b). Begreppet angivelse förutsätter angivarens *initiativ*. Ett vittne (även s. k. polisvittne), som inkallas och därunder, i form av svar på frågor, framställer beskyllning för brott mot annan, kan icke sägas angiva denne; en falsk

åtalet (*»genom . . . åstadkommer»*) yttrar sig däri, att straffbarheten för falsk angivelse bortfaller, om det utrönes, att åtalet skulle skett, även om angivelsen icke ägt rum.

4) *Rättsstöring.*

På grund av den falska angivelsens systematiska ställning i den svenska strafflagen kunde det anses tvivelaktigt, huruvida samtycke — inom de i allmänhet härför gällande gränser — bör utesluta brottsligheten (om t. ex. **A** och **X** överenskommit, att **A** skall falskeligen angiva **X** för att bereda den verkliga brottslingen **B** tillfälle att undkomma). Det riktiga torde emellertid vara att låta brottets faktiska egenskap att angripa statens judiciella funktion medföra, att samtycket icke får straffriande verkan (jfr. *Princ.* II, 122).

5) *Rättsstridighet.*

Mot samhällsintressena att skydda den enskildes ära och att hindra missbruk av statens judiciella funktion står här intresset, att rannsaking om brott må ske, där grund för misstanke finnes. Lagen har därför uttryckligen förklarat (§ 6), att straffrihet äger rum, såvitt sannolika skäl funnits; detta gäller, även om åtalet (angivelsen) visats vara objektivt falskt, och så mycket mer, om det aldrig utrönts, att åtalet är objektivt falskt, ehuru den åtalade på grund av ofullständig bevisning icke kunnat fällas till ansvar. Begreppet *sannolika skäl* måste fattas objektivt: det är icke fråga om, huruvida den åtalade ansåg sina skäl sannolika, utan huruvida, efter normal uppfattning, situationen, sådan den förelåg, borde så bedömas, att sannolika skäl funnos. Å andra sidan undgår han, på grund av de objektivt sannolika skälen, straff (enligt § 4), om han i en dylik situation haft *dolus eventualis* (d. v. s. om han, allt under det sannolika skäl funnits, känt sig oviss om den åtalades skuld och emellertid skulle ha åtalat, även därest han varit övertygad om hans oskuld).

För vad angår allmän åklagare, utgör hans tjänsteplikt att lyda överordnad myndighets befallning att åtala tydligen

ett kolliderande intresse, som för hans del utesluter brottslighet och låter ansvaret stanna på den överordnade myndigheten ensam (bortsett från den plikt åklagaren i ett givet fall kan anses hava att lämna sin överordnade vägledande upplysningar); detta gäller även (till den del, ett sådant fall skulle kunna få praktisk betydelse) J. O.:s åtal av statsråd inför riks rätt, på Konst. Utsk.:s befallning. På grund av uttryckssättet i **S. P. 19: 3** måste även till viss grad en intressekollision anses täcka den allmänne åklagare, som åtalar ett privat-offentligt brott efter målsägandes angivelse; likväl kan man icke här ifrågasätta, att åklagaren skulle ha rätt, och än mindre plikt, att åtala, där han *inser* eller borde inse åtalet vara falskt (lika litet som han bör fortsätta med sin talan, om falskheten visar sig under processens gång; jfr. **N. J. A. 1903, 100**). — I alla de nämnda fallen förutsättes tydligen, att åklagaren i sitt åtal icke överskrider vad honom av överordnad etc. ålagts.

6) *Det subjektiva rekvisitet.*

Av jämförelse mellan §§ 1 och 4 framgår, att det nu behandlade objektiva rekvisitet fördelar sig på nämnda båda §§ allt efter som inculpatens subjektiva beskaffenhet går in under begreppet »*argt uppsåt*» eller »*obetänksamhet*». Den tolkning, som stundom har gjorts gällande, att dessa termer skulle helt enkelt avse resp. *dolus* och *culpa*, kan icke godtagas, redan därför, att en användning av uttrycket *argt uppsåt* fullt liktydig med ensamt ordet *uppsåt* (jfr. den romerska *dolus malus*) är och har varit främmande för den svenska straffrättsterminologien. Däremot är det visserligen oförnekligt, att ordet *obetänksamhet* här innesluter även viss *culpa* (eftersom straffrihetens gräns enligt § 6 bestämmes av tillvaron utav objektiva sannolika skäl och *culpa* kan förekomma — och vanligen förekommer — utan sådana); termens användning är således här en annan än t. ex. i **Str. L. 13: 4** (där »*obetänksamhet* omöjligen kan innefatta någon del av *culpa*området, eftersom i sådant fall en kulpos

mened skulle vara straffbar, där någon förtiger något men icke där han positivt uttalar ett oriktigt faktum, som han lättsinnigt antager för visst). Obetänksamhet innesluter alltså *culpa* med hänsyn till föreliggande av sannolika skäl, såvitt sådan är straffbar, och därutöver ett visst område av *dolus*, nämligen sådant uppsåt, som icke kan betecknas såsom »*argt*». Sistnämnda predikat har på denna punkt gammal hävd i svensk rättsterminologi; i äldre tider betydde det sådana beskyllningar, som ihärdigt upprepades och fasthöllos, i motsats till fall, där de — åtminstone under rättsgången — återtogos; således en skillnad i riktning av den mellan berätt och hastigt mod. Även i nuvarande rätt, med nu gällande, mera restringerade, uppfattning av begreppet hastigt mod, låter det väl tänka sig fall, t. ex. vid omedelbart åtal utan stämning (R. B. 11: 34), där handlingen kan sägas ha skett i så utpräglat hastigt mod, att den på denna grund bör anses falla under 4 §. Än vidare torde emellertid obetänksamhet böra inrymma *dolus eventualis* med hänsyn till åtalets falskhet (såvida icke objektivet sannolika skäl föreligga, då, enligt vad nyss nämndes, straffrihet inträder i trots av sådan *dolus eventualis*); väl även det fall, att den åtalade icke insett, att straff kunnat följa av åtalet (han har t. ex. åtalat eller angivit för att vinna tid och litat på, att motbevisning skulle fria den åtalade). Antages denna tolkning av ordet *obetänksamhet*, skulle under 1 § (*argt uppsåt*) komma det område, där den åtalade på en gång handlat mot bättre vetande i avseende på den åtalades oskuld, insett, att straff för den åtalade kunde följa av åtalet, och icke kan anses hava handlat i hastigt mod.

7) *Konkurrens.*

Väckande av åtal mot flere personer, om än genom *en* stämning, måste anses utgöra real-, icke idealkonkurrens (jfr. N. J. A. 1899, 227); detta följer redan därav, att, såsom ovan anmärkt, de särskilda delgivningarne fordras för brottets konsumtion. (Årekränkning mot flere i samma skrift,

enligt 16: 7 etc., är däremot att uppfatta såsom idealkonkurrens, jfr. ned.).

Falsk angivelse kan — även med hänsyn till beskyllning av samma innehåll — konkurrera med ärekränkning. Om sålunda den, som åtalas för beskyllning enligt 16: 7, själv åtalar i och för bevisnings förebringande jämlikt 16: 13, men sistnämnda åtal ogillas, bör han, därest han, såsom saknande sannolika skäl (16: 6) rekonventionsvis fällas till ansvar efter 16: 1 (eller 4) likväl straffas jemväl efter 16: 7; härvid bör fortsatt förbrytelse (4: 3) anses föreligga (jfr **N. J. A.** 1903, 405; 1907, 581; 1908, 264; 1909, 636; 1915, 614; 1916, 421). Eventuellt kan, jämte 4: 3, 4: 9 bli att åberopa (jfr. **N. J. A.** 1909, 636; 1916, 421). Att straff icke kan ådömas för falsk angivelse, hindrar givetvis icke, att en *vid sidan av* angivelsen (eller åtalet) framställd beskyllning (eller att beskyllningen, där den icke kan anses utgöra angivelse) straffas enligt 16: 7 etc. (jfr. **N. J. A.** 1904, 436; 1906, 545). Detta kan inträffa, även där sannolika skäl funnits för angivelsen, eftersom den extrajudiciella beskyllningen om brott kräver, för straffrihet, bevisning jämlikt 16: 13 och en beskyllning enligt 16: 8 straffas utan avseende på dess sanning.

8) *Straffet.*

Med avseende på straffet har lagstiftaren indelat området av 16: 1 i tre kategorier, åtskilda allt efter straffet för det i angivelsen eller åtalet uppgivna brottet, nämligen 1) då straffmaximum för detta brott utgör dödsstraff eller livstids straffarbete; 2) då antingen straffmaximum utgör straffarbete på viss tid över två år *eller* å brottet kunnat följa ovärdighet att i rikets tjänst nyttjas (detta kan nämligen inträffa, utan att allmänt straff är utsatt för brottet: 25: 1, 9 *p.* 1, 13, 16; även förekommer, att nämnda straffpåföljd kan ådömas samtidigt med att ett allmänt straff icke överstigande eller uppgående till två års straffarbete skall ådömas: 25: 2 jfr. 16: 1 *pp.* 2 och 3 samt 16: 3; fakul-

tativt även vid 25: 3); 3) alla övriga fall. — Angående hänförandet av det i åtalet uppgivna brottet under den ena eller andra av dessa kategorier jfr. ov. — Om förklaringen för att ingen annan straffpåföljd uttryckligen nämnes än ovärdighet att i rikets tjänst nyttjas, jfr. ned. *ad* 3 §, 1.

Bötesmaximum är ett tusen riksdaler, se 10 §.

2 §.

Har någon, för att ådraga annan straff, emot honom falskeligen förebragt besvärande omständigheter, så att åtal vid domstol därå följt, eller, i avsikt att komma tilltalad person på straff, undanröjt bevis för hans oskuld eller emot honom falskeligen förebragt besvärande omständigheter; varde såsom falsk angivare straffad efter 1 §.

(L. K. 18: 2; L. B. 19: 2; Just. Dep. 1862 16: 2).

1) *Historisk översikt.*

L. K. hade endast upptagit två fall av den brottsliga handlingen, nämligen falskeligt förebringande av besvärande omständigheter, så att åtal därå följt, *samt* undanröjande av bevis för tilltalad persons oskuld. L. B. tillade, såsom härmed likvärdigt, falskeligt förebringande av besvärande omständigheter mot tilltalad person. Jfr. ned. *sub* 3.

2) *Objektet.*

Jfr. ov. *ad* 1 §, 2.

3) *Handlingen.*

A) *Allmänna anmärkningar.*

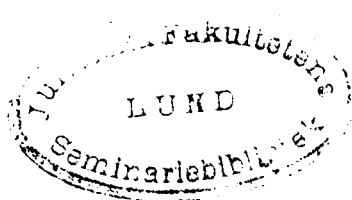
Lagen uppställer tre fall av den brottsliga handlingen: a) att falskeligen emot annan förebraga besvärande omständigheter, så att åtal vid domstol därå följer; b) att undanröja bevis för tilltalad persons oskuld; c) att emot tilltalad person falskeligen förebraga besvärande omständigheter. Lagstiftaren har således icke uttryckligen nämnt det fall, att man undanröjt bevis för någons oskuld och däri- genom, i det positiva indicier föreligga mot honom från annat håll, förorsakat, att han blivit åtalad. Ehuru, såsom

nyss nämnt (*sub* 1), L. B. på sin tid ansåg det som en lucka i lagen, vilken måste utfyllas, att i fråga om tilltalad person icke båda formerna av den brottsliga handlingen — framställandet av fällande och undanröjandet av friande bevis — uttryckligen nämndes, lärer dock icke kunna be-
tvivlas, att en utvidgning av rekvisitet, till sådant undan-
röjande även på det tidigare stadiet (före åtalet), kan anses
såsom tillåten laganalogi. Detta fall — om man t. ex.
förorsakar åtal mot misstänkt person genom att förmå någon,
vilken kunnat intyga oskulden, att hålla sig undan — måste
dels anses likvärdigt med det fall, att man, efter det åtalet
redan skett, undanskaffat vittnet, dels även i det väsentliga
likvärdigt med det fall, att någon positivt framställer falska
indicier och därigenom förorsakar åtal. Möjligheten, att
straff kan ådömas och verkställas å den oskyldige, är i alla
dessa fall väsentligen densamma.

Lagstiftaren har här, i motsats till 1 §, uppställt den
uttryckliga förutsättningen av brottsobjektets »oskuld». Lik-
väl lärer härmed icke avses annat än i 1 §. Om en till
snatteri skyldig person, genom förebringande av besvärande
omständigheter, kommer att åtalas eller dömas för rån, så
måste 16: 2 bli tillämplig, lika väl som om en alldeles
oskyldig person på dylikt sätt blir åtalad eller dömd för
snatteri. De närmare gränserna för detta begrepp av (rela-
tiv) oskuld måste således uppdragas i överensstämmelse med
det ovan under 1 §, 3 *d*, *β* nämnda: rekvisitet föreligger,
vare sig manipulationen med bevisningen medför, att *rätts-
verkan in abstracto* kan bli strängare än den vederbörliga,
eller, även där så ej bleve fallet, *rättsfaktum* falskeligen ökas
med ett nytt brott. — Falska indicier mot en *quoad hoc*
skyldig person komma däremot icke under 16: 2 (detta
gäller även, om brottssubjektet, av misstag, tror denna skyl-
diga person vara oskyldig, jfr. ov. *ad* 1 §, 3, *d*).

Om begreppet *falskeligen* jfr. i övrigt ovan *ad* 1 §, 3, *d*.

Då vår lagstiftare närmast behandlat detta brott ur

ärekränkningssynpunkt, är det helt naturligt, att han icke här berört det fall, att *friande* indicier falskeligen framställas i fråga om *skyldig* person. Här blir emellertid inom vissa gränser 3: 9 tillämplig (»efterföljande delaktighet»).

B) *Anmärkingar vid de särskilda formerna av handling:*

a) »så att åtal vid domstol därå följt». Naturligen får kausalsammanhanget mellan det falska bevismaterialet och åtalet icke utan vidare presumeras. Å andra sidan får man icke fordra, att det falska materialet varit så graverande, att det framstått såsom ensamt i och för sig innehållande sannolika skäl för den beskylldes brottslighet: det är tillräckligt, att det så fullständigt ett eljest förefintligt bevismaterial, att *det hela* därigenom kommit att se ut som sannolika skäl [häri ligger således en skillnad från *angivelse* i 1 §, som icke bör anses föreligga, om uppgiften icke i och för sig framstår såsom innebärande sannolika skäl; jfr. ov.]. Men om oberoende av ifrågavarande falska bevismaterial så starka indicier funnits mot den oskyldige, att de i och för sig innefattat sannolika skäl, så måste det visas, att åtalet, i trots härav, icke skulle hava följt, om icke nämnda falska bevismaterial tillkommit. — Vare sig kausalitetsfordran uppfylles eller icke, är det tänkbart, att ifrågavarande falska bevismaterial göres ytterligare gällande under rättegången. I sådant fall kan straffbarhet, om den icke föreligger redan genom den föregående handlingen, inträda på grund av den senare handlingen, nämligen såsom förebringande av besvärande omständigheter etc. *mot tilltalad*.

b) »*undanröjt bevis för hans oskuld*». Att det här icke kommer an på det materiella *förstörandet* av bevismedlet, är självklart: brottet begås naturligen, så snart bevismedlets funktion upphäves. I vad mån detta upphävande kan ske genom negativ handling 3: underlåtenhet att framlägga en friande bevisning, måste bedömas efter allmänstraffrättsliga regler; allmänt talat, föreligger enligt svensk lag ingen juridisk plikt att rädda en oskyldig person

från ett än så svårt straff genom framläggande av friande bevisning, som man har sig bekant. Vare sig emellertid det gäller ett positivt upphävande av bevismedels funktion eller enbart underlåtande att göra detsamma gällande (där denna negativa form, av särskilda skäl, är straffbar lika med positiv handling), så bör bestämmelsen omfatta alla slag av bevismedel, även personliga, således t. ex. undanskaffande av vittne (vare sig vittnet är i god tro eller icke). Om förhållandet till mened jfr. ned. *sub* 7. — Beträffande konsumtionspunkten torde få anses, att undanröjandet är fullbordat, så snart detsamma haft till följd, att den friande bevisningen icke framlagts vid det rättegångstillfälle, där det, om undanröjandet icke ägt rum, skulle ha framlagts. Att uppskjuta konsumtionspunkten till domens meddelande, skulle innebära en omotiverad skillnad mellan »förebringande av besvärande omständigheter» och »undanröjande av bevis», i det att den, som, i syfte att få en oskyldig straffad, hölle brottmålet gående under lång tid, skulle, såvitt handlingen bestått i undanröjande av bevis, bliva alldeles straffri (även med hänsyn till 4 §, jfr. ned.), icke blott om han ändrade sig, innan domen meddelats, utan även om beviset på annat sätt komme i dagen före nämnda tidpunkt; men däremot genast vara förfallen till straff, såvitt handlingen bestått i förebringande av besvärande omständigheter. — Antager man ovan framställda åsikt, att undanröjande av bevis är straffbart, även då det sker före åtalet, så är naturligen åtalets anställande (jfr. *ad* 1 §, 3, *b*) konsumtionspunkt för sådant brott enligt 16: 2 (om 16: 4 jfr. ned. *h. l.*).

4) *Rättsstöring.*

Jfr. ov. *ad* 1 §, 4.

5) *Rättsstridighet.*

Jfr. ov. *ad* 1 §, 5. Givetvis kan den icke, mot 16: 6, straffas enligt 16: 2, som haft sannolika skäl för att tro på

det av honom förebrakta bevismaterials riktighet, även om det visar sig vara objektivt falskt.

6) *Det subjektiva rekvisitet.*

Under det lagen i 1 § icke yttrar sig om det subjektiva rekvisitet (vilket, såsom ovan nämnt, måste hämtas ur bestämmelsen i 4 §), har den i 16: 2 uttryckligen uppställt förutsättningen »*för att ådraga annan straff*». Härmed lärer dock ingen förändring, varken i inskränkande eller utvidgande riktning, vara avsedd i det för 1 § gällande, ovan närmare utvecklade subjektiva rekvisitet. Enligt vad vid 1 §, 6 anförts, måste uttrycket *argt uppsåt* (4 §) så förstås, att det bl. a. förutsätter syftet att ådraga annan straff (medan en *dolus eventualis* i detta hänseende kommer under 4 §). Å andra sidan bör — då 4 § överhuvud måste stå i samma förhållande till 2 § som till 1 § (därom jfr. ned. *ad* 4 §) — fordran på *argt uppsåt* upprätthållas i sin helhet även för 2 §; d. v. s., även om syftet att ådraga straff skulle föreligga, böra fall av hastigt mod samt fall av *dolus eventualis* med hänsyn till bevismaterialets falskhet (där sistnämnda fall icke enligt 6 § bli va straffria, jfr. ov.) straffas efter 4, icke efter 2 §.

7) *Konkurrens.*

I **Str. L. 13: 2** har lagstiftaren uttryckligen förklarat, att menedare, som genom sin mened bidragit till att oskyldig fälles till straff, det han till fullo eller till någon del undergår, skall dömas efter 16: 3 i idealkonkurrens med menedsstraffet. Detta gäller sålunda även delaktig i menedsbrott ävensom den medelbare gärningsman, som producerar ett vittne med kännedom om vittnets *error*. Lagen uttalar sig däremot icke om det fall, att meneden visserligen gått i fällande riktning mot en oskyldig men dock icke resulterat i straffverkställighet mot honom. Närmast torde lagstiftaren därför ha tänkt sig, att konkurrens — åtminstone enligt 4: 1, kanske även enligt 4: 3 — icke skulle ifrågakomma mellan de båda instituterna utom i nämnda fall.

Men denna tolkning omöjliggöres särskilt genom straffbestämmelsen i 13: 3. Om en person genom falskt vittnesmål sökt ådraga annan livsstraff, men återkallar sitt falska vittnesmål, innan dom fallit, skulle han, därest 13: 3 borde åberopas utan konkurrens med 16 kap., straffas med *högst två års fängelse*; har han däremot, genom en falsk uppgift till åklagare, föranlett, att samme person åtalats för dylikt brott, skulle han — även om han återkallar sin uppgift, innan dom fallit — enligt 16: 2 jfd. med 16: 1 p. 1 dömas till ett straff av *minst två och högst sex års straffarbete*. Ett ännu besynnerligare resultat uppstode, om den, som genom falsk uppgift föranlett åtalet, därefter, att börja med, vittnat falskt, överensstämmande med sin falska uppgift, men sedan återkallat. Skulle nu ensamt 13: 3 tillämpas, så komme själva det faktum, att han före återkallandet även begått mened bringa honom *ned* från en skala av två--sex års straffarbete till en skala av 5 kr. böter—två års fängelse. Även om man — vilket vore oriktigt -- betraktade återkallandet såsom ett oemotsägligt bevis på att det hela skett av obetänksamhet och ville tillämpa 16: 4 i st. f. 16: 2, skulle dock menedens begående betyda en sänkning av den tillämpliga skalans maximum från två års straffarbete till två års fängelse. Hela detta resonnemang är lika tillämpligt, om man i stället för den före åtalet begångna handlingen sätter ett framställande av falska indicier (utan edgång) under processen. Och uppenbarligen vore det omöjligt att tillämpa 16: 2, 13: 3 och 4: 3 för det fall, att förebringande av besvärande omständigheter skett även i särskild handling, jämte meneden, medan däremot endast 13: 3 tillämpades, där nämnda förebringande uttömt sig i menedshandlingen. Förhållandet mellan de båda instituterna måste därför uppfattas såsom konkurrens: vare sig, där det falska bevismaterialet uttömmes sig i menedshandlingen, konkurrens efter 4: 1, eller, där så icke är förhållandet (utan det föreligger t. ex. först en falsk uppgift, som föran-

lett åtalet, och därefter, under rättegången, mened, varigenom denna falska uppgift bekräftats eller nya falska uppgifter i samma syfte lämnats), fortsatt förbrytelse enligt 4: 3.

Vad angår konkurrens mellan de under 16: 1 eller 2 fallande handlingar inbördes, så synes en angivelse, varå åtal följt, fortsatt av förebringande, under processen, av besvärande omständigheter, riktigast böra betraktas såsom fortsatt förbrytelse; däremot upprepat förebringande, under processen, av besvärande omständigheter, endast böra föranleda en enkel tillämpning av 16: 2. Åtalet bör härvid utgöra skiljelinien, så att vad som faller före åtalet, endast uppfattas såsom en enkel handling och likaså, vad som faller efter detsamma; medan däremot handlingar före åtalet i förening med handlingar efter åtalet bilda fortsatt förbrytelse.

Om förhållandet mellan falsk angivelse och förtal jfr. ned. *ad* 7 §.

8) *Straffet.*

Jfr. ov. *ad* 1 §, 7.

Bötesmaximum är ett tusen riksdaler, se 10 §.

3 §.

Blev den tilltalade till straff fälld, och straffet till fullo eller till någon del verkställt; dömes den falske angivaren, om det var dödsstraff, till samma straff eller straffarbete på livstid; om det var straffarbete på livstid, till samma straff eller sådant arbete i tio år; om det var straffarbete på viss tid, till enahanda straff på lika tid eller till och med två år utöver den, som för den tilltalade bestämd blivit, dock ej över tio år; om det var ovärdighet att i rikets tjänst nyttjas, till straffarbete från och med två till och med sex år; om det var avsättning, till straffarbete från och med sex månader till och med fyra år; om det var fängelse eller mist-

ning av ämbete på viss tid, till straffarbete från och med sex månader till och med två år; och i andra fall till fängelse i högst sex månader eller böter.

(L. K. 18: 3; L. B. 19: 3; Just. Dep. 1862 16: 3).

1) *Historisk översikt.*

Då rättsverkan i denna § byggts på beskaffenheten av det straff, som ådömts den oskyldige, är det helt naturligt, att under förarbetena till **Str. L.** förändringar i rekvisetet framträdde, som korresponderade med förändringarne i själva straffsystemet. I **L. K.** såväl som i **L. B.** var frihetsstraffet indelat i grader (**L. K.**: 5 grader av »straffarbete» samt dessutom »fängelse»; **L. B.**: »fängelse» i 7 grader). I båda förslagen gällde för detta fall regeln, att, om den oskyldige dömts till frihetsstraff, den falske angivaren skulle straffas med frihetsstraff av samma grad eller graden närmast över; vid dödsstraff eller livstids frihetsstraff gällde ren talion. Särskilda bestämmelser funnos även om ådömande, å den oskyldige, av ovärdighet att i rikets tjänst nyttjas (vilket på förslagets språk kallades *avsättning* och icke var en straffpåföljd utan ett straff); i **L. B.** dessutom om avsättning (som kallades »*mistning av ämbete*»). Alla övriga fall sammanfattades under en regel och belades enligt **L. K.** med någon av de båda lägsta graderna av frihetsstraff, enligt **L. B.** med lägsta graden eller med böter. **Just. Dep.** 1862 intog en väsentligen annan ståndpunkt: i stället för de fasta *graderna* av frihetsstraffet infördes systemet med särskilda *skalor* för de särskilda straffbestämmelserna. Tillämpat på 16: 3 drog detta med sig en skärpning av talionsprincipen på så sätt, att, då straffarbete på viss tid ådömts den oskyldige, minimum för den falske angivaren blev detta straff och maximum två år däröver (dock högst tio år). *H. D.* (³⁰/₄ 1862) uppställde tre ämbetsstraff: ovärdighet att i rikets tjänst nyttjas, avsättning (i ordets nuvarande betydelse) samt suspension och ändrade 16: 3 i överensstämmelse härmed. Den för riks-

dagen (1862—63) framlagda *K. Prop.* åter reducerade de tre ämbetsstraffen till ett, nämligen avsättning; suspensionen försvann alldeles och ovärdigheten blev straffpåföljd i stället för straff; i 16: 3 lät propositionen emellertid ovärdigheten — i motsats till andra straffpåföljder, t. ex. förlust av medborgerligt förtroende — stå kvar såsom särskilt rättsfaktum. Så blev även förhållandet i den slutliga formuleringen av lagen, som emellertid återupptog suspension såsom straff (från H. D.:s förslag) och gjorde ett däremot svarande tillägg i 16: 3; samt f. ö. även borttog de absoluta straffen i de två svåraste fallen.

2) *Objektet.*

Jfr. ov. *ad* 1 §, 2.

3) *Handlingen.*

I avseende på handlingen omfattar 3 § samtidigt de i 1 och de i 2 § nämnda fall. För att straffbarhet efter 3 § skall inträda, fordras emellertid, att handlingen, den må tillhöra vilken som helst av ifrågavarande typer, framkallat det särskilda i 3 § uppställda resultat (se *ad* 4). Ehuru lagen icke yttrar sig om kausalsammanhang mellan handling och resultat, och ehuru ett sådant icke behöver särskilt visas (t. ex. vid den i 2 § nämnda handling, att besvärande omständigheter förebringats efter åtalets början), så bortfaller givetvis tillämpligheten av 3 §, om kausaliteten direkt motbevisas (t. ex. om de nyssnämnda indiciernas falskhet upptäckes före rättegångens slut, men den oskyldige likväl fälles på grund av andra — jämväl oriktiga — indicier.

4) *Resultatet.*

Det resultat, som fordras för tillämpligheten av 3 §, utöver 1 eller 2 §:s rekvisit, är: fällande straffdom *samt* någon verkställighet av straffet. En villkorlig dom uppfyller alltså rekvisitet, om av någon anledning verkställighet följer. Däremot fylles naturligen icke rekvisitet av en rättsverkan, som av särskilda grunder trätt i stället för

straff, t. ex. intagande å uppfostrings- eller å sinnessjukanstalt.

Lagen fordrar väl, att domen fällts, men icke, att den vunnit laga kraft. Om sålunda domen (på grund av nöjdförklaring) börjat verkställas och därefter angivelsens falskhet upptäckes, allt innan domen hunnit vinna laga kraft, så är rekvisitet för 3 § uppfyllt. Slutar åter processen med en icke fällande dom, så kommer en än så lång häktningstid icke att föranleda annan ändring i 1 §:s straffskala än den i 5 § stadgade.

Om i en straffdom förordnas, att straffet skall anses till större eller mindre del verkställt därigenom att den dömda hållits i häkte, så föreligger rekvisitet för 3 §, så snart vare sig denna dom blir lagakraftvunnen eller verkställighet på grund av nöjdförklaring åkommer. Skulle domen definitivt ändras därefter, att häktningstiden icke skall tillgodoräknas, så kan det naturligen icke anses, att straffet i någon mån verkställts genom att den dömda suttit häktad. Lika litet kan man anse, att något straff blivit verkställt, om överinstansen frikänner den dömda (och denne endast undergått häktning).

I fråga om ämbetsstraffen torde verkställighet alltid böra anses föreligga i och med domens lagakraftvinnande (utan avseende på de särskilda former, som någongång förekomma vid avsättande).

Verkställighet av bötesstraff inträder genom betalning av böterna; genom utmätning, för böterna, av penningar eller lösöre; genom fördelning av köpeskillingen för fastighet, utmätt för böter; samt genom början av avtjänande utav förvandlingsstraff för böterna. Har straffet för det falskeligen åtalade brottet bestått i bötesstraff och har den bötesdömda därjämte på annan grund dömts till frihetsstraff, så bör verkställigheten av eventuellt förvandlingsstraff för böterna icke anses börjad förr, än det övriga fri-

hetsstraffet avtjänats (enär ända till dess betalningen av böterna står den dömda öppen).

Den historiska utvecklingen (se *sub* 1) förklarar den oegentlighet, att ådömande å oskyldig av ovärdighet att i rikets tjänst nyttjas leder för den falske angivaren till en särskild straffförhöjning, som icke har sin motsvarighet ifråga om andra straffpåföljder (t. ex. enligt **Str. L. 2: 19**). Då nu förstnämnda påföljd kommit att av lagen betecknas såsom »straff», så torde det icke böra möta större betänklighet att under uttrycken »avsättning» resp. »mistning av ämbete på viss tid» innefatta även de i **Str. L. 25: 20** nämnda fall, där dessa rättsverkningar visserligen icke utgöra egentliga straff utan endast straffpåföljder. Alla sakliga skäl tala tydligen för en dylik tolkning, då det för den oskyldige ämbetsmannen är skäligen likgiltigt, huruvida avsättningen drabbar honom såsom straff eller straffpåföljd.

Under »*fängelse*», ådömt den oskyldige, får icke förstås förvandlingsfängelse, endast direkt ådömt fängelse. Det vore orimligt, att bötesförvandlingen skulle innebära, att straffet för angivaren förändrade sig från ett *maximum* av sex månaders fängelse till ett *minimum* av sex månaders straffarbete. Å andra sidan är det visserligen icke tilltalande, att ett fängelsestraff å en månad leder till sistnämnda stränga, men ett förvandlingsstraff å 60 dagar till förstnämnda milda straff — en följd av straffsatsernas bristande kontinuitet. Emellertid kan här anmärkas, att det direkt ådömda fängelset i allmänhet innebär ett mera svårartat brott än det som i första hand belagts med — låt vara högt — bötesstraff.

5) *Det subjektiva rekvisitet.*

Om en *angivare* i god tro (på »sannolikå skål», 6 §) föranlett åtal, som i sin ordning leder till fällande dom och straffverkställighet, så uppstår frågan, huru en *mala fides superveniens* hos angivaren skall bedömas. Konse-

kvensen av det förnekande utav *dolus subsequens*, som utmärker det stora flertalet strafflagar och även vår, läser icke medgiva annat svar, än att en sådan *mala fides* blir utan verkan; man kan icke anse detta fall annorlunda, än om t. ex. någon, som av ursäktligt misstag givit annan gift, underlåter att, efter det han upptäckt misstaget, giva motgift, då detta varit honom möjligt och kunnat rädda den förgiftade (vilket fall, enligt svensk straffrätt, i motsats till allmänförgiftning, 14: 19, är straffritt). Falskt åtal måste däremot anses pågå under processen ända till domfällandet och en *mala fides superveniens* före sistnämnda tidpunkt innebär sålunda i detta fall straffbar *dolus*. — Men vad som skett *efter domen* är i ena som andra fallet utan inverkan. Om sålunda den, som, genom objektivt falskt men i god tro utfört åtal föranlett, att annan dömts till långvarigt frihetsstraff, under straffverkställigheten upptäcker sitt misstag men förhåller sig passiv, så kan han icke straffas (annorlunda naturligen vid frihetsberövande enligt 15: 9, där den brottsliga handlingen måste anses förtgå under hela den tid, frihetsberövandet varar).

6) *Straffet.*

Då det heter, att, därest verkställighet åkommer dom å straffarbete på viss tid, den falske angivaren skall dömas till enahanda straff på lika tid eller till och med två år därutöver, dock ej över tio år, så uteslutes härmed icke möjligheten, att angivaren kan få mindre straff än det han ådragit den oskyldige. Om nämligen angivelsen lett till dom för flere svåra brott i realkonkurrens, så kan den oskyldige dömas till mer än tio (högst 12) år. Men den falske angivaren kan för sitt brott icke dömas till mer än 10 år. I detta fall, då den oskyldiges straff ligger inom gränserna 10—12 års straffarbete, inträder även den egendomlighet, att varje möjlighet till straffmätning ifråga om den falske angivarens straff bortfaller: han måste orubbligen dömas till tio års straffarbete, utan avseende på den oskyldiges

utståndna strafftid eller på andra försvårande eller förmildrande omständigheter.

Bötesmaximum är ett tusen riksdaler, se 10 §.

4 §.

Prövas åtal eller angivelse, som åtal åstadkommit, hava av obetänksamhet och utan argt uppsåt skett, eller har någon gjort angivelse, men åtal därå ej följt; vare straffet, för det fall, som i första punkten av 1 § sagt är, straffarbete i högst två år eller fängelse i högst sex månader; för det, som i andra punkten sägs, fängelse i högst sex månader eller böter; och för övriga fall böter.

Skedde angivelse, varå åtal ej följt, av obetänksamhet och utan argt uppsåt; vare straffet böter.

(M. B. 60: 2; L. K. 18: 4; L. B. 19: 4; J. D. 16: 4).

1) *Det objektiva rekvisitet.*

Lagstiftaren uppställer på den objektiva sidan tre olika fall: 1) »åtal»; 2) »angivelse, som åstadkommit åtal»; 3) »angivelse, varå åtal ej följt». Fallen i 2 § (annan förvanskning av bevismaterial före åtalet eller under processen) hava således efter bokstaven icke medtagits. Sannolikt är dock, att lagstiftaren i det ursprungliga förslaget velat medräkna även detta fall. De i 2 § nämnda fall omtalas i dess motiver »såsom varande till sin natur lika med falsk angivelse» och därefter sammanfattas alla fallen, 1 såväl som 2 §:s, under uttrycket »falsk angivelse av ena eller andra slaget»; ävenså sammanfattas 4 §:s fall under uttrycket »gjort angivelse». Troligen har lagstiftaren därför ansett sig genom 2 § ha vidgat begreppet angivelse och sedan på denna vidgade bas velat bygga 4 §. Ehuru en dylik tolkning i en modern lag svårigen skulle vara tillåtlig, lär det alltså icke få anses otillbörligt att så uppfatta 4 §, att de i början av dess 1 st. nämnda fall hänföra sig icke blott till handlingarna i 1 utan även till dem i 2 §. Denna tolkning stödes på ett avgörande sätt av

den omständighet, att lagen i 5 och 6 §§ använder alldeles samma uttryck (*»åtal eller angivelse»*) i rekvisitet som i 4 §: uppenbarligen finnes ingen förnuftig grund, varför icke den oskyldiges häktning (5 §) skulle medföra samma verkan i 2 §:s fall som i de övriga; motsvarande gäller om inverkan av *»sannolika skäl»* (6 §). Rättspraxis har gjort en annan utvidgning, i det den lika med angivelse, vara åtal ej följt, behandlat stämning, som icke delgivits: **N. J. A.** 1874, 80 och **Naum.** 1874, 331 (4 mot 3 i *H. D.*). Även denna utvidgning torde vara befogad, i varje fall, då det gäller brott under allmänt åtal: stämningens uttagande kan då vanligen anses verka på samma sätt som en angivelse.

Någon motsvarighet, beträffande resultatet, till bestämmelsen i 3 § förekommer icke här. (Att 3 § icke är tillämplig på 4 §:s fall, framgår klart redan av §§:s ordning). Emellertid beror detta troligen därpå, att lagstiftaren, i full överensstämmelse med den rättsåskådning, varifrån han utgick, ansåg det fullkomligen uteslutet, att obetänksamhet finge anses föreligga, därest saken fortskridit så långt, att straff å den oskyldige ådömts och börjat verkställas. Så är naturligen ock i alla vanliga fall förhållandet; skulle dock i något exceptionellt fall motsatsen kunna anses äga rum, så kan i alla händelser 3 § icke tillämpas.

Bestämmelsen i 16: 6 om sannolika skäl såsom strafffrihetsgrund gäller för 16: 4 lika väl som föregående fall. Om emellertid brottet enligt denna § består i angivelse, vara åtal ej följt — vare sig angivelsen skett av arghet eller av obetänksamhet — så måste bevisningen rörande skälen för och mot angivelsens sanning upptagas i processen mot angivaren (under det, därest angivelsen lett till åtal, den av åtalet föranledda utredningen gemenligen kommer att ligga till grund för bedömande av rekonventions-talans befogenhet); jfr **N. J. A.** 1913. 445.

2) *Det subjektiva rekvisitet.*

Det subjektiva rekvisitet ställer sig olika, allteftersom

på den objektiva sidan föreligger *a)* åtal eller angivelse, som åtal åstadkommit; *b)* angivelse, varå åtal ej följt.

a) vid åtal eller angivelse, som åtal åstadkommit. (Härmed böra, enligt vad nyss nämndes *sub* 1, likställas de i 2 § uppställda fall). Det subjektiva rekvisitet är här *obेतänksamhet*. Föreligger icke obेतänksamhet, men »argt uppsåt», tillämpas 1 eller 2 §; om gränslinien mellan nämnda subjektiva bestämningar jfr. ov. *ad* 1 §, 6. För gränsen mellan obेतänksamhet och strafffrihet är uttrycket i 6 § »sannolika skäl» avgörande; därom jfr. ov. *ad* 1 §, 5.

b) vid angivelse, varå åtal ej följt. Detta fall skiljer sig i två, allt efter det subjektiva rekvisitet; har argt uppsåt förelegat, blir straffet detsamma som vid nyssnämnda obेतänksamhetsfall; har obेतänksamhet förelegat, inträder ett mindre straff (böter). Såsom redan nämnt, har rättspraxis här medtagit det fall, att stämning uttagits, men icke delgivits.

3) *Straffet.*

Bötesmaximum är ett tusen riksdaler, se 10 §.

5 §.

Är någon förfallen till straff för åtal eller angivelse, efter ty som nu sagt är, och har åtalet eller angivelsen förorsakat, att den tilltalade eller angivne häktad blev; då varde fängelse, dock ej över sex månader, ålagt, där eljest böter å brottet följa skulle.

(L. B. 19: 5: Just. Dep. 1862 16: 5).

1) *Historisk översikt.*

Bestämmelsen, som ej förekom i L. K., infördes av L. B., enär det vore orättvist, att den, som ådragit en oskyldig frihetens förlust, själv undsluppe med böter.

2) *åtal eller angivelse.*

Otvivelaktigt föreligga här samma skäl att utvidga rekvisitet till 2 §:s fall, som redan berörts i 4 §, *sub* 1.

3) *förorsakat.*

Angående kausalsammanhanget jfr. vad ovan anförts *ad 2 §, 3 B a.* Enär »sannolika skäl» fordras för häktning (**S. P. 19: 8**), kräves här för kausaliteten, att det falska bevismaterialet varit avgörande för, att sannolika skäl syntes föreligga, eller, om, oberoende av detsamma, sannolika skäl förefunnits, att det *visas*, att häktning dock icke skulle skett, om icke ifrågavarande falska bevismaterial tillkommit. (För angivelsen fordras, redan såsom sådan, att den i och för sig företer skenet av sannolika skäl; jfr *ad 1 §, 3 B c*). Än vidare förutsätter emellertid kausalsammanhanget, att, enligt det falska bevismaterialet, de omständigheter i övrigt syntes föreligga (vid häktningsbeslutet), som för de särskilda fallen uppställas av lagen såsom förutsättningar för häktning (**S. P. 19: 5—7**). Har häktningen skett utan sådan (skenbar) grund, föreligger tjänstefel å den häktandes sida, men angivelsen kan då icke betraktas såsom orsak till häktningen. (En annan sak är, att angivaren, såväl som var och en annan, kan bli straffbar såsom delaktig i en olaga häktning; såvida brottet faller under **Str. L. 15: 10** [eller 9]).

4) »häktad».

Det »gripande» medelst privat person, som omtalas i **S. P. 19: 10, 11** ingår icke under begreppet häktning och fyller således icke rekvisitet i **16: 5** (det kan icke heller, jämlikt **S. P. 19: 11**, bli av någon nämnvärd varaktighet, utan att medföra straff för den gripande enligt **Str. L. 15 kap.**). Men har åtgärden företagits av häktningsberättigad person (se **S. P. 19: 9**), så fyller den rekvisitet för **Str. L. 16: 5**, i vad på själva häktningen ankommer, även om häktningsbeslutet upphäves av domstol (en annan fråga, huruvida i sådant fall kausalsammanhanget mellan angivelse och häktning kan anses föreligga, vilket emellertid är fallet, såvitt läget i *häktningsbeslutets ögonblick* tedde sig såsom innefattande sannolika skäl). Rättspraxis har med häktning

likställt längre kvarhållande (över natten) å polisstation:
N. J. A. 1886, 77; **Naum.** 1886, 757.

6 §.

Finnes den, som åtal eller angivelse gjort, hava sannolika skäl därtill haft; vare från straff fri.

(**M. B.** 60: 3; **L. K.** 18: 5; **L. B.** 19: 6; **Just. Dep.** 1862 16: 6).

1) Stadgandet i **M. B.** 60: 3 lydde: »*hafver han halfwa bewis å sin sida; vare fri för tillmälet.*» Från och med **L. K.** är lydelsen den nuvarande.

2) »*åtal eller angivelse gjort*».

Liksom i §§ 4 och 5 måste detta uttryck anses omfatta även handlingen i 2 §. Jfr. *ad* 4 §, 1.

3) »*sannolika skäl*».

Om den objektiva tolkningen av detta uttryck jfr. *ad* 1 §, 5. — Om dess förhållande till *dokus eventualis* jfr. *ib.* 5. och 6.

7 §.

Var som, muntligen eller i skrift, den han utsprider eller utsprida låter, beljager annan, i ty att han av arghet pådiktar honom bestämt brott eller visst slag av brott; dömes, om dödsstraff, straffarbete över två år [eller ovärdighet att i rikets tjänst nyttjas] å det pådiktade brottet följa kunnat, till straffarbete i högst två år eller fängelse i högst sex månader, och, i annat fall, till fängelse i högst sex månader eller böter.

Lag samma vare om den, som av arghet utsprider sådan ärekränkande dikt, eller ock eljest så förfar, att den, som oskyldig är, må för skyldig hållas.

Prövas brott, som i denna § sagt är, hava av obetänksamhet skett; då må ej i något fall dömas till svårare straff än fängelse i sex månader.

8 §.

Utsätter man, i avsikt såsom i 7 § sägs, emot annan rykte om gärning eller last, som ej efter lag straffbar, men eljest för hans ära, goda namn och medborgerliga anseende, yrke, näring eller fortkomst menlig är, eller fortsprider man av arghet sådant av annan utsatt rykte; dömes till fängelse i högst sex månader eller böter.

(M. B. 60: 4, 5; L. K. 18: 6, 7; L. B. 19: 7, 8, 9; Just. Dep. 1862 16: 7, 8).

1) *Historisk översikt.*

I landskapslagarne omtalas ärekränkingsbrotten icke sällan, men i allmänhet, såsom ovan anmärkt, utan bestämd skillnad mellan judiciell och extrajudiciell ärekränkning, mellan diffamation och injurie, mellan beskyllning om brott och andra tillmälen; efter uttryckssättet avse emellertid de flesta stadgandena närmast den direkta injurien. Genomgående straffas endast sådan beskyllning, som icke kan bevisas; vanligen göres ingen skillnad mellan utsättande och fortspridande av beskyllning. — På basis av **St. L.:**s och **L. L.:**s bestämmelser straffades, såsom praxis utvecklade sig, beskyllning »å heder» strängt, om den ansågs ha skett av arghet, eljest väsentligt mindre; mera obetydliga injurier belades endast med ringa straff. »Argheten» ansågs ådaga-lagd särskilt om ärekränkaren »*will sigh ey rätta för än han af Tinge gaar*» (i motsats till »*om han sijn ord ginast rättar eller igen kallar*»). Sanningsbeviset var uttryckligen tillåtet, t. o. m. vid beskyllning å heder mot konungen (**L. L. Kon.** 9). Längre fram, särskilt från senare delen av 1600-talet, märkes dels en tendens att i vissa fall straffa, oansett beskyllningens sanning, dels inom vissa gränser fria, på grund av god tro, även då sanningen icke kunnat bevisas — det ena som det andra beroende på en lättförklarlig benägenhet att införa en *animus iniuriandi* i rekvisitet. — **M. B.** står i det hela (bortsett från skiljandet mellan judiciella och extra-

judiciella fall; de förra behandlas, som ovan nämnt, med talionsprincip) på samma principiella ståndpunkt som föregående lag och praxis. Fall, som »gå å heder och ära», straffas vida strängare än andra; de förstnämnda skiljas i sådana, som skett »av argt uppsåt» och »av vredesmod»; argt uppsåt bestämmes ungefär som i L. L. Även i avseende på sanningsbeviset behöll lagstiftning och praxis samma ståndpunkt som före 1734: tillvaron av *animus iniuriandi* ledde i flera fall till straff i trots av beskyllningens sauning; frånvaron däraf — vilken antogs i vissa fall av god tro — till straffrihet. — L. K. och L. B. åter intaga i huvuddragen, bortsett från sanningsbeviset, varom jfr. ned. *ad* 13 §, 1, samma ståndpunkt som 1864 års Str. L. I en särskild punkt, nämligen frågan om beskyllning mot död man, framträdde en stark villrådighet under förberedelserna till Str. L. L. K. införde (1832) en bestämmelse i detta syfte, vilken H. D. (1839) föreslog ytterligare förtydligad; L. B. (1844) borttog bestämmelsen; Just. Dep.'s förslag (1862) återinförde den, men H. D. (s. å.) motsatte sig nu upptagandet och slutet blev, att den bortföll i 1864 års Str. L.

2) *Diffamationsbegreppet.*

Det angrepp på äran, som sker genom (relativt bestämd) beskyllning eller s. k. diffamation och vilket behandlas i 7 och 8 §§, kan antingen träffa den »subjektiva» eller den »objektiva» äran; ur förstnämnda synpunkt är brottet riktat mot den kränktes känsloliv (hans hederskänsla o. s. v.), ur sistnämnda synpunkt mot hans anseende i samhället. Str. L. gör ingen annan principiell skillnad mellan dessa fall, än att för diffamation alltid fordras angrepp på objektiv ära, d. v. s. meddelande till annan än den beskyllde (för 7 § kan detta anses följa av ordet *beljuga*; för 8 § av ordet *rykte*); huruvida kränkningen därjämte träffar den subjektiva äran (o: huruvida beskyllningen framställts i diffamatens närvaro resp. åtminstone insetts skola framkomma till honom)

är för diffamationens begrepp likgiltigt. Av nämnda inskränkning följer bl. a., att okänd person (t. ex. författaren till en anonym skrift) väl kan vara föremål för injurie (eftersom han själv kan såras i sin äre känsla) men icke för diffamation (så länge beskyllningen icke hunnit fram till någon, som vet, vem den gäller).

I väsentlig överensstämmelse med den ståndpunkt, som en mängd lagar — under växlande uttrycksformer — intaga, har **Str. L.** såsom det område, inom vilket straffskydd gives för diffamation, upptagit dels individens »*ära och goda namn*» (ära i inskränktaste mening), dels hans »*medborgerliga anseende, yrke, näring eller fortkomst*»; beskyllningen måste emellertid i viss mening gå ut på *handling* av den beskyllde, jfr. ned. Ett rent »*kreditskydd*», sådant det förekommer i några främmande lagar, har **Str. L.** icke lämnat varken i detta sammanhang eller eljest (jfr. **N. J. A.** 1910, 130; 1913, 648); men beskyllning om en *handling* av den beskyllde, skadlig för hans kredit, straffas efter 8 §, även om den på intet sätt är ärerörig (jfr. **N. J. A.** 1900, 53). Frågan, vad som skall anses »*menligt*» för äran etc. får visserligen icke bedömas rent individuellt: en persons »anseende» straffskyddas, även om det kuappast kan bliva sämre än det är och även om diffamanten saknar alla förutsättningar för att vinna tilltro (brottet är, som det plägar heta, byggt på »abstrakt», icke på konkret fara). Dock är det oundgängligen nödvändigt att taga ett visst hänsyn till omdömet i den särskilda miljö, där diffamaten lever (beskyllningen »strejkbrytare» mot en arbetare måste således anses ärerörig). Förlöjligande, beskyllning för kroppsfel etc. fylla icke i och för sig diffamationsrekvisitet enligt svensk lag (men kunna under omständigheter subsidiärt straffas såsom injurie). **Str. L.** har emellertid behandlat varje beskyllning om *brott* såsom diffamation (och såsom kvalificerad diffamation); härvid läser ingen inskränkning kunna göras efter brottets mer eller mindre ärekränkande beskaffenhet.

Fastmera har lagstiftaren, likasom han straffat varje falsk angivelse om »brott» (= rättsfaktum till straff), i samma utsträckning presumerat *de iure*, att beskyllning om en straffbar handling kränker äran; detta i överensstämmelse med några andra äldre lagar. Då det här icke kommer an på faran för straff, kan beskyllning efter 7 § icke begränsas till det fall, att den beskyllde, om beskyllningen varit sann, bort straffas för den honom tillvitade gärningen. »Brott» får sålunda ej förstås i teknisk mening. Ordet innefattar därför icke endast preskriberade brott — jfr. 13 § — (jämte andra fall, där något straffbarhetsrekvisit saknas) utan även gärningar, begångna av inkapabla, jfr. uttrycket i 8 § »*som ej efter lag straffbar är*», vilket tydligen medger ett slut *e contrario*. En sådan brist i brottsrekvisitet influerar icke väsentligen beskyllningens ärekränkande natur: beskyllning mot sinnessjuk, att han mördat, mot 14-åring, att han stulit etc., måste därför otvivelaktigt fylla 7 §:s rekvisit, vilket sålunda, i denna punkt, liksom i flera, framstår såsom subsidiärt i förhållande till 1 §:s.

Str. L. kan ej anses erkänna ärekränkning mot *juridisk person* (jfr. **N. J. A.** 1904, 488); icke ens (såsom ett stort antal lagar) mot myndighet som sådan; däremot har ärekränkning mot riksstyrelse, riksdag etc. straffats i 9 kap. såsom brott mot staten. (En annan sak är, att diffamation, och ärekränkning överhuvud, kan begås mot flera fysiska personer på en gång, under *kollektivbeteckning*). *Medelbar* ärekränkning kan icke autagas efter svensk lag: en fador kan icke *eo ipso* ärekränkas, i och med det att hans barn (jfr. **N. J. A.** 1897, 96), en man icke, i och med det att hans hustru ärekränkes (men naturligen kan samma beskyllning kränka båda på en gång, och det kan även tänkas, att vad som är diffamation mot den ene kan vara injurie mot den andre). — Icke heller har **Str. L.**, såsom av **L. K.** och även på senare stadier av strafflagsförbere-

delserna föreslogs (jfr. ov. *sub* 1), kriminaliserat ärekränkning mot *död man*.

Den omstridda frågan, i vad mån beskyllningens *sanning* bör inverka på dess straffbarhet, har av vår lagstiftare behandlats i en särskild bestämmelse (jfr. ned. *ad* 13 §).

3) *Diffamationshandlingen.*

a) Beträffande *sättet* för beskyllningens meddelande kan ingen annan fordran uppställas, än att den *in casu* (på sätt diffamanten beräknat) verkat så, att det föreställningsinnehåll uppväckts hos mottagaren av meddelandet, som diffamanten velat uppväcka (resp. att handlingen varit ägnad att uppväcka detsamma). Det vanliga är, att detta sker genom användande av språklig form (»muntligen eller i skrift», 7 §), särskilt då det är fråga om substantierade beskyllningar. Likväl är detta icke absolut nödvändigt. En konkludent handling kan under omständigheter otvivelaktigt fylla diffamationsrekvisitet. t. ex. om *A* visar en bild, där *X* framställes uppenbart berusad, eller en bild, där en kvinna framställes avklädd i en tvetydig situation; om *A*, simulerande *X*:s person, företager en förkastlig handling o. s. v. Fall av sistnämnda typ anfördes i lagförslagens motiver såsom exempel på rekvisitet i 7 § 2 st. »*eljest så förfar, att den, som oskyldig är, må för skyldig hållas*». Med sådana konkludenta handlingar få icke förblandas sådana formalinjurier, som grunda sig därpå, att en viss gest konventionellt har betydelsen av *obestämd* skymf (och vilka i alla vanliga fall företagas direkt gentemot den ärekränkte). Det konventionella momentet kan även förekomma i nu förevarande fall (t. ex. en gest, varigenom den person, som omtalas, utmärkes som pederast, tjuv etc.), men verkar då, till den del handlingen är diffamation, endast såsom medel att överföra ett tankeinhåll. (Detta samma kan visserligen förekomma även vid formalinjuri, om nämligen denna innesluter en mer eller mindre bestämd beskyllning, som är ärekränkande utan att dock utgöra dif-

famation; därom jfr. *ad* 9 §, 2). Dunkelhet, halvhet (»*jag* har aldrig stulit» etc.) kan lika litet utesluta diffamationen, som frånvaron av uttrycklig språklig form: allt kommer an på, huruvida diffamanten faktiskt lyckas (enligt beräkning) uppväcka det åsyftade föreställningsinnehållet. Genom en enbart negativ handling (vilken under omständigheter kan vara tillräcklig för att utgöra en injurie) är det svårigen tänkbart att utföra en diffamation (men naturligen mycket lätt genom en negativ handling i anslutning till en positiv: *A*, som vägrar taga *X*:s framräckta hand, låter denna underlåtenhet föregås eller efterföljas av den förklaring, att han aldrig tager en bedragare i hand).

b) Åtskilliga lagar fordra för diffamation ett fullt *konkret* innehåll i beskyllningen. *Str. L.* gör icke detta: den nämner, vid sidan av »bestämt brott», »*visst slag av brott*» och, vid sidan av »gärning», »*last*». Med ordet »*last*» kan emellertid — såsom framgår redan av bestämningen »som ej efter lag straffbar är» — icke förstås en blott inre böjelse; det måste betyda gärningar (kanske obestämda till tid, antal etc.), som ådagalägga en lastbar böjelse. »*Visst slag av brott*» förutsätter inordnande under viss brottskategori: »förfalskare», »inbrottstjuf» etc.: men ej mera. Härav framgår den skillnad mellan 7 och 8 §§, att en beskyllning för brottslig gärning, om ock obestämd, under alla förhållanden fyller diffamationsrekvisitet (7 §), under det en beskyllning för gärning av det i 8 § nämnda slag, såvida gärningen är obestämd, fyller 8 §:s rekvisit, endast om gärningen framställts av diffamanten såsom habituell eller dock utslag av en mera permanent brottslig böjelse.

I sista hand måste alltså diffamationen, enligt svensk lag, innefatta uppgift om någon *diffamatens handling*, om ock obestämd. Uppgift om opersonliga fakta eller om tredje mans handling (att *A* är av oäkta börd, är sinnessjuk, blivit våldtagen o. s. v.), kan icke utgöra diffamation enligt 16: 8, om den ock under givna förhållanden kan innefatta

en ganska allvarlig ärekränkning. Antydning om möjligheten av en *tillkommande* handling kan utgöra ärekränkning endast såsom antydning om någon dålig *egenskap* hos den kränkte; fyller således icke diffamationsrekvisitet, men ofta injurierekvisitet. En sådan antydning kan även givas i form av ett omdöme under suspensivt eller resolutivt villkor: *om X kommer att . . . , om X icke skulle . . .* (En annan sak däremot, om hypotesen hänför sig till det förflutna; därom jfr ned. *sub c*).

c) Såvitt beskyllningen icke framställts såsom fullt *viss* (icke att förväxla med konkret, *sub b*), kan ovissheten, större eller mindre, knyta sig till själva faktum eller endast till personens identitet. Beträffande personen, kan diffamanten framställa sig *själ* såsom osäker på diffamantens identitet (han har iakttagit faktum, men »vill icke med bestämdhet påstå», att personen var X etc.). Men han kan även förlägga ovissheten i sin beteckning av personen. ange vissa kännetecken på X utan att nämna honom (nyckelromaner o. d.), bestämma honom såsom en bland en viss krets, ett tiotal, hundratal o. s. v. Visshetsgraden kan bl. a. påverkas av en mer eller mindre skenbar återkallelse; t. ex. om man i en skrift stryker över en diffamerande passus, men dock ej grundligare, än att beskyllningen kan läsas. — En frågande eller villkorig form har i realiteten närmast ingen annan betydelse än en modifikation av visshetsgraden (*hur X verkligen . . . ? om X verkligen skulle ha . . .*).

Naturligen kräves för straffbarhet icke, att beskyllningen framställles såsom *viss*, varken i ena eller andra avseendet; å andra sidan kan ovissheten växa till en grad, då diffamationen så förtlyktigas, att dess straffbarhet måste bortfalla; dock bör härvid observeras, att vad som brister i visshet kan i någon grad ersättas genom större utbredning. Om A, i tur och ordning till B, C, D . . . eller till många på en gång, insinuerar en beskyllning mot X

genom meddelande av vad *A* framställer såsom ett ganska ovisst faktum, så kan en dylik multiplikation åstadkomma, att verkan blir lika stor eller större än av en mera bestämd beskyllning, framställd endast till ett fåtal. — I praxis torde nog förekomma, att minskningen i visshet föranleder, att gärningen bedömes icke såsom diffamation utan såsom injurie, jfr. **N. J. A.** 1905, 452.

d) Besläktad med frågan om visshet är den, huruvida diffamanten framställde beskyllningen såsom grundad på iakttagelse i första hand eller såsom en andrahandsuppgift. I och för sig uteslutes diffamationen icke av sistnämnda omständighet. Sätillvida emellertid, som diffamanten själv framställer sitt meddelande såsom en andrahandsuppgift, minskar han i större eller mindre mån dess visshetsgrad och faller därmed under ovan (*c*) berörda synpunkt. (Jfr. t. ex. det fall, att någon beskylles, icke direkt för att hava begått brottet, men för att hava häktats såsom misstänkt för detsamma: **N. J. A.** 1905, 452, där 16: 11 användes).

e) Med sistnämnda fråga bör icke förväxlas den, huruvida beskyllningen *verkligen* existerade såsom rykte före diffamantens handling och av honom endast forspreds, eller den leder sitt ursprung från honom. Beträffande 7 § har **Str. L.** fullt otvetydigt likställt dessa fall; om 8 § jfr. ned. *sub* 6. I fall av subjektspluralitet kan naturligen, på grund av tidsskillnad mellan handlingarne, lätt inträffa, att »utsättarens» brott är preskriberat, medan »fortspredarens» ännu är straffbart.

f) Diffamationsrekvisitet uppfylles, såsom förut nämnt, icke genom beskyllningens framställande till den beskyllde ensam. Å andra sidan hindrar hans *närvaro* icke, att handlingen kan utgöra diffamation (men kan, även efter svensk straffrätt, medföra, att handlingen får en injuriös karaktär, som den kanske eljest icke skulle haft och som kan göra

den subsidiärt straffbar såsom injurie, där straffbarhet enligt 7 §, på grund av sanningsbevis, bortfaller).

g) Det i många lagar förekommande utsöndrandet av den *offentliga* diffamationen har icke upptagits av **Str. L.** (under det **Tr. Fr. F:s** hithörande bestämmelser naturligen nära sammanhånga med denna synpunkt). Även meddelande till en enstaka person är ej uteslutet från diffamationsrekvisitet genom orden »*utsprida*», »*rykte*» etc. Vad 7 § angår, kan det ej betvivlas, att en medvetet sanningslös beskyllning om brott, om ock i förtroende meddelad till *en* eller ett fåtal personer, kan och bör straffas såsom diffamation (jfr. **N. J. A.** 1875, 147). Vid 8 §, där även sann beskyllning straffas, torde få anses, att beskyllningen även om den närmast framstälts till någon enstaka, skall ha varit ägnad att sprida sig utöver en rent förtrolig krets; i motsatt fall bör intet utsättande eller fortspridande av *rykte* anses föreligga (men väl kan straff för injurie inträda; jfr. **N. J. A.** 1908, 207). Någon mera bestämd gräns låter sig dock omöjligen angiva.

h) Beträffande de personliga kvalifikationerna hos den, som närmast mottager diffamantens meddelande, kan svårigen mera fordras, än att han antingen själv förstått meddelandet eller kan antagas i stånd att bringa det vidare till någon, som förstår detsamma. Sålunda kan under omständigheter mycket väl en minderårig eller en sinnessjuk person vara mottagare av meddelandet (och det är icke begreppsligen nödvändigt för diffamationen, att diffamanten uppfattar honom såsom blott redskap, med andra såsom de verkliga mottagarne).

i) Beträffande *konsummationspunkten* lärer ifråga om skriftligen framställd beskyllning det teoretiskt riktiga vara att anse brottet fullbordat redan i och med det att försändelsen kommit ur avsändarens värjo; detta bl. a. även med hänsyn till *terminus a quo* vid preskriptionen, vilken eljest skulle rent slumpvis bliva beroende av den omständighet,

huruvida avsändelsen i vanlig tid framkommit till adressaten eller kanske först efter ett mycket långvarigt dröjsmål (det sista innebure ett framskjutande *in infinitum* av pre-skriptionen, alldeles i strid med lagens grund för detta institut). I praxis torde dock uppfattningen snarare vara att låta försändelsens framkomst till adressaten eller kanske till och med adressatens kännedom om dess innehåll utgöra konsumtionspunkten (jfr. t. ex. **N. J. A.** 1900, 53; 1912, 251); härvid har rättspraxis utan tvivel väsentligen påverkats av bestämmelsen om *forum* i **R. B.** 10: 23 (»skriver någon smädeskrift, och sänder den till annan ort; dömes där den framgavs»). I varje fall kan emellertid beskyllningen, likasom ärekränkning överhuvud, icke anses konsumerad, såvida icke diffamanten (resp. injurianten) på sådant sätt släppt den ur sin värjo, att den är ägnad att (direkt eller indirekt) komma någon adressat tillhanda, som kan uppfatta det diffamerande r. injurierande elementet (jfr. ov. *sub h*) och i förhållande till vilken ingen strafffriande intressekollision föreligger (jfr. ned. *sub 5*).

4) *Rättsstöring.*

Såsom förut anmärkt, är diffamationen, såväl som ärekränkingsbrotten överhuvud, byggd på »*abstrakt fara*», d. v. s. brottets existens är oberoende av, huruvida *in casu* diffamatens ära verkligen löpt någon risk (denna kan ju bortfalla, antingen därför att diffamanten saknade varje utsikt att göra sig trodd eller därför att diffamaten icke hade någon ära att förlora). En annan sak är, att *samtycke* från diffamatens sida, till att meddelandet göres, måste, inom eljest gällande gränser, upphäva handlingens karaktär av intresseangrepp. Men naturligen innebär ett samtycke till, att meddelandet lämnas åt en eller flere bestämda personer, icke, att det också skulle kunna straffritt lämnas t. ex. åt offentligheten.

5) *Rättsstridighet.*

De *positiva* intressekollisionernas betydelse framträder

starkare vid diffamationen än vid de flesta andra brott. För att vinna en översikt över området är lämpligt att skilja emellan allmänna och enskilda intressen.

De *allmänna* intressen, som här företrädesvis ifrågakomma, kunna först och främst röra stat eller kommun eller dessa samhälleliga enheters organer och organernas funktioner. Att sålunda inom vissa gränser fri diskussion måste förekomma vid val till riksdagen, även beträffande kandidaternas personliga förhållanden, är oundgängligt. Likaledes måste ett visst spelrum medgivas den offentliga kritiken av riksdagsmäns åtgärder i denna sin funktion (likasom, vid **Str. L.** 9: 8, vilken dock icke kan anses omfatta egentlig diffamation, detta intresse måste tagas i betraktande vid bestämmande av straffbarhetsgränsen). Vad angår det allmänna intresset av offentlig kritik utav ämbetsmäns åtgärder såsom sådana, har detta såtillvida mindre anspråk på hänsyn i svensk rätt än i de flesta andra rättsordningar, som justitie- och militieombudsmannainstituten i väsentlig mån sörja för tillgodoseende av detsamma (jfr. emellertid, angående anmälan om skollärare till skolråd, **N. J. A.** 1914, 334. Motsatt utgång **Naum.** 1881, 553; vid en anmälan till civilkommissionen **N. J. A.** 1915, 645; likaså i ett annat fall *ib.* 1910, 19; brottet har, efter omständigheterna, än straffats såsom diffamation, än såsom injurie). Å sin sida måste ledamöter av riksdagen och jämförliga korporationer hava stor frihet beträffande meddelanden, som kunna inverka på dessa korporationers beslut (jfr. även bestämmelsen i **R. F.** 110 § om kammares bifall till åtal mot ledamot för yttrande i kammaren — något, som visserligen icke inverkar på frågan om gärningens *brottslighet*); även å kommunalstämmor, kyrkostämmor etc. måste en skälig yttrandefrihet i denna riktning medgivas (jfr. **N. J. A.** 1905, 400; 1906, 201; 1907, 443); väl även medlemmar emellan utanför själva stämman (jfr. **N. J. A.** 1886, 401). Liknande behov göra sig gällande inom statens och

kommunernas administrativa verksamhet: ämbetsmyndigheters omdömen om underordnade (jfr. **N. J. A.** 1900, 116; 1903, 50; denna intressekollision kan täcka även enskilda personer, som på den överordnades begäran lämna intyg, jfr. **N. J. A.** 1877, 572; 1918, 453); om sökandes personliga egenskaper (jfr. ett gränsfall i **N. J. A.** 1905, 121) etc.; överhuvud, permanenta eller tillfälliga statsorgans i utövning av sin funktion avgivna omdömen. Men naturligen verkar intressekollisionen icke längre på samma sätt, om organet *in casu* sträcker sig utöver området för sin verkliga rätt och plikt (jfr. **N. J. A.** 1910, 620).

Synnerligen starkt inverkar intressekollisionen ifråga om statens judiciella funktion. Till stor del är det emellertid här fråga om straffrihetsgränsen icke mot diffamation, utan mot falsk angivelse (»sannolika skäl», 16: 6, jfr. ov.) och mened. Subsidiärt kan dock även på dessa områden diffamationsansvar komma i betraktande. Allt t. ex. vad vittnet *in bona fide* säger i vittnesmålet är visserligen på grund av vittnesplikten skyddat mot varje straffansvar. Men vad som icke täckes av *bona fides*, kan, där menedskriminalisationen, på grund av meddelandets bristande relevans för målet, icke är tillämplig, komma i betraktande såsom diffamation. Har vittnet under angivande av vittnesmålet inblandat beskyllning, som står fullständigt utan sammanhang med saken ifråga, så kan denna beskyllning icke täckas av vittnesplikten (men kommer icke heller under menedsansvaret). Den måste då behandlas efter 16 kap.:s regler: går den ut på straffbar gärning, så faller den under 16: 7, om icke sanningen bevisas jämlikt 16: 13; går den ut på gärning eller last enligt 8 §, så blir den straffbar utan medgivande av sanningsbevis; utgör den ärekränkning utan att falla under 7 eller 8 § (t. ex. tillvitelse om viss *egenskap*), blir den att behandla såsom en vanlig injurie (i likhet med obestämd ärekränkning, som icke utgör beskyllning). — Vad angår parts yttrande om motpart

eller vittne (i flere lagar uttryckligen undantaget från ärekränkning!) torde rättspraxis — väl med rätta — vara benägen att i det längsta låta själva det sakliga innehållet i beskyllningen (om den icke framställts mot bättre vetande) täckas av intressekollision och således icke straffa enligt 7 eller 8 § (jfr. **N. J. A.** 1904, 585), men väl för injurie, om yttrandets form och andra omständigheter därtill föranleda (jfr. t. ex. **N. J. A.** 1916, 571; däremot 16: 7 i ett annat fall, *ib.* 1895, 245).

Förutom av dessa »offentliga» intressen kan intresset att skydda den enskildes anseende motvägas av andra allmänna intressen av den mest mångskiftande art. Vår lag har icke, såsom några utländska lagar, särskilt uppmärksammat intresset av allmänhetens kritik gentemot företag, som vädja till den allmänna krediten; emellertid kan knappast betvivlas, att även hos oss detta intresse kan göra också en personlig kritik tillåtlig inom vissa gränser. Hänsyn till litteraturens och konstens rörelsefrihet kan grunda en viss frihet för konstnären gentemot samhällsindividerna (t. ex. ifråga om användning av levande modell); omvänt kan intresset av fri kritik gentemot konst m. m. göra, att konstnären (personligen) kan inom vissa gränser straffritt angripas för sin produktion; liknande gäller ifråga om vetenskapliga (t. ex. beskyllningar för plagiat), religiösa m. fl. allmänna samhällsintressen. Detsamma kan sägas t. ex. om kritik mot industriella reklamer. Överhuvud måste anses, att var och en person, som i sin verksamhet appellerar till allmänheten, ger sig i någon mån till pris åt allmänhetens kritik och icke får begära samma hänsyn som möjligen kan medgivas på det rent privatas område. Emellertid gäller här likasom om hela intressekollisionsområdet, på grund av den svenska rättens inskränkande av diffamationen till (mer eller mindre direkt) beskyllning om handling, att dessa kolliderande intressen ofta spela större roll för begränsande av injuriens än av diffamationens straffbarhet (eftersom

t. ex. all beskyllning om enbart *inre* egenskaper *a priori* är utesluten från diffamation).

Vad angår *enskilda* intressen, bör man till någon del erkänna möjligheten av en analogi med de synpunkter, som äro bestämmande vid de allmänna. Naturligen kan en enskild sammanslutning icke, för genomförande och skyddande av sina ändamål, påräkna samma hänsyn som ett parlament; ej heller organer för enskilda intressen samma hänsyn som statsorganer. Men alldeles utan betydelse härvidlag böra dock icke sådana intressen vara, om de eljest äro berättigade (jfr. t. ex. diskussionen rörande inträde i eller uteslutning ur dylika föreningar, klubbar etc.). Hithörande fall, där det enskilda intresset icke ansetts nog starkt att verka straffriande, se **N. J. A.** 1904, 559; 1913, 605. Tydligt kan det härvid bliva avgörande, huruvida angreppen hålla sig inom gränsen av det för ändamålet nödvändiga (eller onödigt stor offentlighet givits däråt). Skyldighet att övervaka, uppfostra etc. kan naturligen spela en stor roll icke blott i offentliga, utan även i enskilda förhållanden. Enskilda intyg om personers vandel, karaktär o. s. v. kunna ävenledes ofta vara jämförliga med de av offentlig myndighet givna; stundom har lagen under straffhot ålagt den enskilde intyggivaren att meddela fulla sanningen (**Str. L.** 22: 17). Meddelanden om någons bristande ordentlighet eller duglighet i sitt yrke måste också till en viss grad täckas av intressekollision (jfr. **N. J. A.** 1889, 390: meddelanden dels till provinciaälläkare dels till enskild person om yrkesfel, begångna av barnmorska). Enskilda personer eller företag, som stå allmänheten till tjänst genom att utforska och meddela upplysningar om personers privata förhållanden, måste bedömas väsentligen med hänsyn till i vad mån deras verksamhet är nyttig eller önskvärd för samhället: ekonomiska upplysningsbyråer måste anses fylla ett behov och sådana upplysningar, om de givas med vederbörlig diskretion och *in bona fide*, skyddade mot diffamationsansvar. Ett rent

privat, personligen begränsat intresse kan naturligen mycket väl rättfärdiga ett meddelande, som skett rent privat (men icke ett meddelande, som skett offentligt). Om *A* meddelar *B*, vilken står i begrepp att ingå äktenskap med *X*, ett för *X* nedsättande faktum, så är denna handling tydligen täckt av intressekollision: härvid bör det varken komma an på något särskilt nära förhållande mellan *A* och *B* eller på *A*'s syfte med meddelandet (vilket kan vara dåligt nog, även om meddelandet är objektivt fullt befogat). På grund av det rent enskilda intressets starkt begränsade verkan kan lätt inträffa, att, om ett meddelande upprepats (av samme meddelare eller någon annan), det måste anses ena gången rättsenligt (t. ex. därför att det lämnats ensamt till den intresserade), andra gången straffbart (emedan det lämnats offentligen eller till någon icke-intresserad).

Vare sig det kolliderande intresset är allmänt eller enskilt, måste, i och för fastställandet av dess verkan, hänsyn tagas icke blott till dess vikt (jämfört med vikten av den genom ärekränkningen gjorda skadan) utan också till frågan, huruvida sagda intresse verkligen kunnat räddas genom att offra den kränktes intresse (resp. till sannolikheten av ett dylikt sammanhang).

Naturligen kunna även *negativa* intressekollisioner — i båda sina former, nödvärn och nödfall — framträda vid ärekränkning såväl som vid andra brott. Exempelvis är det tänkbart, att en oskyldig räddar sig från att fällas på indicier genom någon beskyllning mot tredje man.

6) *Det subjektiva rekvisitet.*

Har inkulpatens uppsåt gått ut på allmänt bekantgörande av beskyllningen, så uteslutes icke diffamationen därav, att beskyllningen närmast kommit att meddelas icke åt dem, inkulpaten beräknat, utan åt andra personer. Har beskyllningen åter varit avsedd att komma endast till viss bestämd persons kännedom, men genom någon oberäknelig slump framkommit icke till denne, utan till annan, så torde,

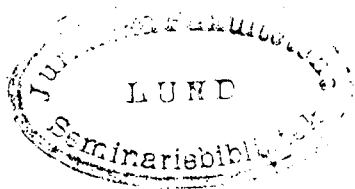
enligt allmänstraffrättsliga grunder, få anses, att en sådan kausalförbindelse, på grund av inkongruensen mellan det subjektiva och det objektiva, icke fyller rekvisitet (ehuru diffamation visserligen föreligger såväl subjektivt som objektivt). Då icke heller försök till ärekränkning straffas, så lärer ett sådant fall bli straffritt.

Av allmänna regler följer, att diffamantens eget omdöme rörande betydelsen av hans meddelande är likgiltigt, såvida han blott vet, hurudan den inom samhället (resp. den klass etc., som diffamaten tillhör) gängse uppfattningen är och således vilken verkan meddelandet kan få för diffamaten. I allmänhet kan det icke heller utesluta brottsligheten, att den eller de närmaste mottagarne icke uppfatta faktum såsom nedsättande; dock låter naturligen i detta fall lätt tänka sig, att diffamanten faktiskt icke beräknat beskyllningens spridning till kretsar med annat omdöme. Bristande omdöme och människokänedom hos diffamanten kan i detta och andra fall ofta inverka. Med avseende på 7 § torde på den subjektiva sidan böra fordras, att inkulpaten känt egenskapen av brott hos den handling, varför han beskyllt diffamaten.

Enligt svensk rätt måste diffamationen anses kräva *uppsåtligt* överförande till annan person än diffamaten. Har gärningsmannen endast genom slarv råkat överföra beskyllningen eller har tredje man honom ovetande åhört hans nedsättande uttalande till den beskyllde, så föreligger icke därmed diffamation. Till den del utsättande men icke fortspridande av rykte straffas såsom diffamation (jfr. här ned.), kräves, att inkulpatens uppsåt omfattat det förra. Straffas även fortspridande, men har han i verkligheten endast velat vederlägga ett redan existerande rykte utan att inse, att han därigenom spred det vidare, så föreligger icke diffamation. Har han velat vederlägga ryktet, men insett sig härigenom sprida det vidare, så föreligger i varje fall icke diffamation »av arghet».

Ett oriktigt antagande av omständigheter, som skulle utesluta handlingens karaktär av angrepp resp. angreppets rättsstridighet — sålunda ett falskt antagande av diffamatens samtycke till bekantgörandet eller av omständigheter, som, därest de existerat, skulle, på grund av intressekollision, gjort handlingen rättsenlig — utesluter diffamation av arghet men kanske icke alltid diffamation av obetänksamhet. En felaktig uppskattning av de faktiskt föreliggande omständigheternas uppvägande förmåga (i det samhället, i motsats till diffamanten, icke anser dem uppväga det straffskyddade intresset) verkar, jämlikt allmänstraffrättsliga regler, icke straffriande (ehuru rättspraxis, vid intressekollision, med förkärlek begagnar sig av den vändning, att beskyllningen »icke framställts i ärekränkande syfte» — något som, efter orden tolkat, skulle leda till en annan konsekvens).

Beträffande de båda former av handlingar, vilka lagstiftaren här, likasom i 7 §, åtskiljer, nämligen *utsättande* och *fortspridande* av rykte, använder han, för det subjektiva rekvisitets vidkommande, olika uttryckssätt. Om utsättandet heter det: »*i avsikt som i 7 § sägs*»; om fortspridandet åter: »*av arghet*». Men i 7 § talas icke om någon »avsikt»: i de två första styckena talas om *arghet*, i det tredje om *obetänksamhet*. Det förefaller därför egendomligt, att lagstiftaren med uttrycket »*i avsikt som i 7 § sägs*» skulle menat det ena av 7 §:s fall, nämligen *arghet*; helst denna tanke mycket enklare och tydligare kunnat uttryckas genom att använda just orden *av arghet*, vilka använts både i 7 § 1 och 2 st. och i 8 §:s sista punkt. Icke heller överensstämmer det med den tidigare rättens ståndpunkt, att skillnaden mellan *arghet* och *obetänksamhet* skulle ligga alldeles uteslutande i avsikten (såväl det berädda modet som medvetandet om beskyllningens osanning var härvid avgörande). Emellertid använder 1864 års **Str. L.** ordet *avsikt* ingalunda alltid i den nu brukliga betydelsen = *syfte*, utan stundom

helt enkelt = *uppsåt*; jfr. t. ex. 14: 4 »*avsikt att dräpa*», vilket tydligen innefattar även *dolus eventualis* (se *Komm.* 14 *K. h. l.*). Det är därför icke uteslutet att, med hänsyn till lagens språkbruk, fatta uttrycket *avsikt som i 7 § sägs* = insikt om att utsättandet av ryktet är skadligt för den beskylldes objektiva ära (vilket i 7 § föreligger i och med *varje* uppsåtlig beskyllning om brottslig gärning), likgiltigt, huruvida diffamanten handlat av arghet eller obetänksamhet. Därmed blir sålunda det subjektiva omfånget större vid utsättande av rykte än vid fortspridande, vilket emellertid icke är någon orimlighet och icke alldeles saknar stöd i äldre svensk rätt. — Den historiska tillkomsten av 8 § är föga ägnad att upplysa frågan. **L. K:s** ursprungliga stadgande (1832) lydde: »Pådiktar man annan, såsom i 6 § [= nuvarande 7 §] sägs, gerning, som ej efter lag straffbar, men eljest för hans ära, goda namn och rykte, medborgerliga anseende, näringsyrke eller fortkomst menlig är, eller utsprider man af arghet sådan dikt; straffas med fängelse eller böter. Pröfvas man hafva det af obetänksamhet gjort; då må ej till annat straff än böter dömas.» I andra uppl. åter (1839) har sista punkten bortfallit i lagtexten. Men i motiveringarna heter det fortfarande: »Om någon i ettdera fallet [6 eller 7 § = nuvarande 7 eller 8 §] förbrutit sig av obetänksamhet, har Commiteen ansett nedsättning i de å brottslighet med ondt uppsåt bestämda straff, böra äga rum.» Något groft fel måste sålunda ha förelupit, eftersom texten står i rak strid med motiveringarna: antingen har en punkt i lagtexten (som i denna § innehåller ett annat påfallande korrekturfel) av misstag bortfallit, eller har man glömt att justera motiveringarna efter den ändrade texten. Försåvitt ändringen i texten är avsiktlig, uppstår frågan, om **L. K:s** mening var att låta inskränknigen till arghet gälla båda handlingarne (utsättande och fortspridande) eller endast den sista. Antager man det förra, blir det ganska obegripligt, varför lagstiftaren med orden »såsom i 6 § sägs» skulle

velat utmärka icke blott — såsom tydligt är — handlingsmodaliteterna (»muntligen eller i skrift etc.»), utan även det *ena* av 6 §:s speciella subjektiva rekvisiter med utslutande av det andra: det rätta uttryckssättet hade då naturligen varit: »pådiktar man annan, såsom i 6 § sägs, af arghet gerning eller last». (I första upplagans formulering stod *obetänksamhet* såsom ett undantag från regeln ifråga om utsättande [likasom t. ex. i 4 § jft. med 1 §], medan däremot fortspridandet uppdelades i två fall: arghet och obetänksamhet). Såsom **L. K:s** slutliga formulering lyder, måste den därför snarast läsas så, att utsättandet omfattar både arghet och obetänksamhet, men fortspridandet endast arghet. — **L. B.** åter utbryter (likväl, såsom synes av motiverna, utav helt annan anledning) ur sin 7 § (= nuvarande 16: 7) det tredje stycket om obetänksamhet såsom en särskild § (8); därigenom kom — i det **L. K:s** formulering i övrigt bibehölls — **L. B:s** 9 § (= nuvarande 8 §) att genomgående inskränka det subjektiva rekvisitet till arghet. Men **Just. Dep:s** försl. (febr. 1862) indrog ånyo den utbrutna 8 § under 7 § och det är svårt att härför finna någon annan förklaring, än att lagstiftaren velat upphäva inskränknigen till *arghet*, försåvitt det gällde *utsättande* av rykte. (Lydelsen blev då: »pådiktar man annan, såsom i 7 § [= nuvarande 7 §] sägs, gerning . . . eller utsprider man af arghet sådan dikt»). Slutligen föreslog **H. D.**, i sammanhang med ändringen i 13 § rörande sanningsbeviset, att uttrycket »pådiktar man annan, såsom i 7 § sägs etc.», ändrades till: »utsätter man, i afsigt såsom i 7 § sägs, emot annan rykte . . . eller fortsprider man av arghet sådant av annan utsatt rykte». Även om meningen med denna ändring kan hava varit att, såsom ett slags kompenstation till sanningsbevisens borttagande vid 8 §, genomgående fria från ansvar efter denna §, då intet *syfte* att skada förelegat, så kan en dylik tanke hos lagstiftaren knappast anses hava tagit sig tillräckligt tydligt uttryck i den

nuvarande formuleringen. Rättspraxis synes emellertid mer-ändels, utan avseende på skillnaden mellan utsättande och fortspridande, hava, i de fall, då »obetänksamhet» kunnat anses föreligga, icke tillämpat 8 §, utan straffat efter 9 eller 11 §.)

7) *Konkurrens.*

Om konkurrens mellan falsk angivelse och diffamation jfr. *ad* 1 §, 7.

I motsats till vad som gäller om falskt åtal mot flera personer genom samma stämning blir diffamation mot flere personer i samma skrift icke real- utan idealkonkurrens (skriftens avsändande är en enhetlig, de särskilda delgivningarna däremot skilda handlingar): jfr. **N. J. A.** 1900, 503.

Om konkurrens mellan diffamation och injurie jfr. *ad* 9 §, 5.

8) *Straffet.*

Angående »ovärdighet att i rikets tjänst nyttjas» jfr. *ad* 3 §, 1, 6.

Bötesmaximum är ett tusen riksdaler; se 10 §.

Angående fördubbling av böterna i särskilt fall jfr. **Tr. Fr. F.** 4: 7; förvandling av böterna beräknas emellertid efter *enkla* beloppet.

9 §.

Förolämpar man annan med smädligt yttrande i tal eller skrift, eller med hotelse eller annan gärning, som missfirmlig är, och sker det å tid, ort eller sätt, att ärekränkningen väcker synnerligt uppseende, eller är den eljest av svår beskaffenhet; straffes gärningsmannen med böter eller fängelse i högst sex månader.

(**M. B.** 60: 5, 6; **L. K.** 18: 8; **L. B.** 19: 10; **Just. Dep.** 1862 16: 9).

1) *Historisk översikt.*

M. B. nämner under ärekränkning verbal- och formalinjurier (*»ohöfviska och förackteliga ord eller åthäfvor»*) men icke realinjurier, vilka föras till misshandelsbrotten (35: 3, 4). **L. K.** uppställde däremot sitt rekvisit i uttrycklig avsikt att omfatta alla de tre nämnda arterna: *»den tredje klassen af ärekränkning»*, heter det i motivena, *»innefattar förelämpanden med smädeord, muntligen eller skriftligen, eller med hotelser eller andra missfirmliga gerningar, t. e. åthäfvor, målningar, bilder eller andra dylika tecken, eller ock vidrörande af annans kropp å skymfligt sätt. Hit höra således de brott, som Juristerne kalla verbala, symboliska och reala injurier»*. **L. K:s** rekvisit, ävensom uppdelningen i svåra och lindriga injurier, blev sedan oförändrat bestående i följande förslag och ingick i **Str. L.**

2) *Injuriebegreppets förhållande till diffamationsbegreppet.*

Injurien kan, i *likhet* med diffamationen, angripa ensamt den objektiva äran eller både den objektiva och den subjektiva; den kan även, i *motsats* till diffamationen angripa den subjektiva äran ensam (i det ärekränkningen framställs endast till den kränkte). Innehållet av ärekränkningen kan, i likhet med diffamationen, röra äran i egentlig mening (en handling, som utmärker den kränkte såsom en person, mindre aktningvärd än det normala måttet) eller *»yrkesäran»* (i det han utmärkes såsom oduglig etc. för den särskilda plats, han intager i samhället); det enbara skadandet av *krediten* utgör däremot icke injurie.

Om injurien är så pass bestämd, att den kan betecknas såsom beskyllning, uppstår nödvändigheten att afgränsa den mot diffamationen — en gränslinie, som är mycket olika i de många lagar, som indela ärekränkningen i diffamation och injurie. Genomgående bestämma lagarne diffamationen noggrannare och ställa injurien mera subsidiär; så även den svenska **Str. L.** Under förutsättning, att be-

skyllningen utgör ärekränkning, blir den sålunda, enligt **Str. L.**, injurie i följande fall: 1) då den framställts till den *beskyllde ensam* (angrepp på endast subjektiv ära); 2) då den går ut på *obestämd* gärning av den beskyllde, utav det i 8 § nämnda slag, utan att dock denna gärning framställles såsom uttryck för en *last* hos den beskyllde; 3) då den går ut på kroppslig eller andlig *egenskap* hos den beskyllde (sinnessjukdom, dålig böjelse etc.); 4) då den går ut på sådan *avsikt* hos den beskyllde, som kan för honom anses ärekränkande; 5) då den, på grund av *obetänksamhet* hos diffamanten, icke kan anses falla under 8 § (jfr. ov. *ad* 8 §, 6); 6) då den går ut på ett faktum, som varken innesluter handling av eller egenskap eller avsikt hos den beskyllde, men dock kan för honom vara ärekränkande (opersonligt faktum, t. ex. oäkta börd, eller tredje mans handling, t. ex. våldtäkt). Vad särskilt angår beskyllning för *egenskap*, kan en sådan under omständigheter anses innesluten i ett förslag, som framställles till den kränkte (mutförsök, försök att anstifta till brott, osedliga tillbud o. s. v., då föremålet ej givit anledning till dylikt): att egenskapen ifråga ej genom anbudet *med bestämdhet* tillägges föremålet, utgör enligt det förut sagda ej något hinder att anse ärekränkning föreligga. Går beskyllningen ut på brottslig gärning (7 §), utgör den, om ock obestämd, alltid diffamation, såvida den icke framställts uteslutande till den beskyllde själv. Härvid bör dock erinras, att sådana appellativ som »bedragare» etc. icke alltid hänföra sig till språkliga motsvarande brottskategori (så att »bedragare» skulle betyda en person, som begått någon i 22 kap. **Str. L.** kriminaliserad handling), utan, såsom de faktiskt användas, hava en långt vidsträcktare betydelse; sålunda måste efter omständigheterna avgöras, huruvida en dylik beteckning *in casu* kan anses hava inneburit beskyllning för »visst slag av brott». — Uppgift om ett opersonligt faktum, som en-

bart inverkar på krediten (t. ex. innebär den omtalades insolvens), utgör icke ärekränkning enligt svensk rätt.

Injurien kan emellertid även — och detta är det vanligaste — sakna *all* bestämdhet: den kan då icke kallas beskyllning, men innebär ett underkännande så att säga av äran *in abstracto*. Detta gäller uppenbarligen alltid om realinjurierna, oftast om formalinjurierna och ofta även om verbalinjurierna (okvädingsord etc., vilkas skymfande betydelse icke går i någon viss riktning). Ofta kan även inträffa, att ett i någon mån bestämt innehåll, alltså en beskyllning, kan på ett eller annat sätt förena sig med ett obestämt injurierande element: detta kan ske redan genom den form eller de omständigheter, varunder beskyllningen framställes. Om i dylikt fall själva innehållet i beskyllningen subtraheras, kan det likväl återstå en rest av injurie (vilken i åtskilliga lagar uttryckligen förklaras straffbar, därest det andra elementet, på grund av sanningsbevis, skulle lämnas straffritt); jfr. öv. *ad* 7 och 8 §§, 3 f.

I svensk rätt, likasom i allmänhet i modern rätt, har man emellertid icke utsträckt den obestämda ärekränkningens område så långt som den romerska rättens *actio iniuriarum*. Inskränkningen träffar huvudsakligen formal- och realinjurierna. Åtskilliga brott, som av moderna lagar särskilt uppställts, kunna anses innefatta ett mer eller mindre utpräglat åsidosättande av den förnärmade personens ära. Men även om ett verkligt syfte att kränka äran förelegat, straffas dylika handlingar, exempelvis hemfridsbrott, kränkande av brevhemlighet etc., icke såsom injurier (i idealkonkurrens med hemfridsbrottet o. s. v.; naturligen kan däremot ofta realkonkurrens med samtida *verbalinjurier* förekomma). Annorlunda om brottet, för att tala med L. K., bestått i »vidrörande av annans kropp på skymfligt sätt». I sådana fall kan ärekränkningssynpunkten samtidigt göra sig gällande, så att idealkonkurrens inträder mellan 16 och 14 kapp. etc.

Likasom basen för diffamation och injurie är densamma, så gälla för den brottsliga *handlingen* väsentligen samma regler, så långt en parallelism låter sig genomföras. Detta är naturligen framför allt fallet vid injurier, som innebära beskyllning. Här blir sålunda direkt tillämpligt vad ovan anförts rörande sättet för beskyllningens framställande, visshetsgraden, »utsättande» i förhållande till fortspridande, personliga kvalifikationer hos mottagaren, konsumtionspunkt. Kan en symboliskt framställd beskyllning bli diffamation, så kan den likaväl bli injurie, om beskyllningens innehåll därtill föranleder; detsamma gäller om en beskyllning, som betecknas såsom oviss; som skenbart återkallats; som framställts i frågande eller villkorlig form eller såsom upprepande av vad någon annan yttrat; som framställts i första hand till någon, som icke förstår betydelsen därav. För vad åter angår injurier av det rent obestämda slaget, kan handlingen få något större omfång än vid diffamation och vid de injurier, som hava form av beskyllning: detta gäller särskilt injurier genom rent negativ handling (t. ex., under omständigheter, underlåtenhet att mottaga en persons framräckta hand). I alla dessa frågor jfr. vad ovan yttrats *ad* 7 och 8 §§, 3.

3) Rättsstöring.

Om än ingen annan princip rörande rättsstöringen, incl. samtyckets betydelse, kan uppställas vid injurien än vid diffamationen, så kan särskilt ifråga om injurien den erinran vara av praktisk betydelse, att det samtycke, varom här är fråga, kan när som helst återkallas och att således en eljest injuriös behandling icke täckes av den behandlades samtycke ett ögonblick längre än han är med på behandlingen (såvida han med tillräcklig tydlighet tillkännagivit sin ändrade uppfattning).

Ehuru retorsionsinstitutet av svensk lag lika litet upptagits vid injurier som vid misshandel, lär den möjlighet icke kunna alldeles avvisas, att en *iustus dolor* kan göra

en handling straffri, som eljest skulle ha straffats såsom injurie; jfr. ett rättsfall i **N. J. A.** 1904, 253.

4) *Rättsstridighet.*

Till den del injurien har karaktären av beskyllning (även t. ex. uttalande om någons *egenskaper*), gälla naturligen samma synpunkter, som vid diffamation. Sådana intressen som föräldrars och lärares uppfostringsrätt och -plikt, förmans disciplinära befogenhet o. s. v. kunna tydligen inom vissa gränser täcka angrepp även av mera obestämd natur; i många fall kan en dylik intressekollision sträcka sig längre vid angrepp på enbart subjektiv ära (föreställningar i enrum). Sociala umgängeshänsyn kunna i vissa fall uppbära svagare injurier: jfr. **N. J. A.** 1891, 254, där en — hövligt framställd — anmaning till en i notoriskt konkubinat levande kvinna att avlägsna sig från en offentlig danstillställning ansågs icke straffbar.

5) *Konkurrens.*

Om injurier mot olika personer i samma skrift gäller vad *ad* 7 och 8 §§ *sub* 7 anförts angående diffamation, att den här uppstående konkurrensen blir idealkonkurrens (jfr. **N. J. A.** 1900, 503). På detta sätt kunna naturligen även 9 och 11 §§ konkurrera med varandra, ävensom t. ex. 10: 2 eller 5 med 16: 9, 11, om ämbetsman i samma skrift kränkts dels personligen dels i och för ämbetet (jfr. **N. J. A.** 1913, 445). Även kan falsk angivelse konkurrera med nämnda straffbestämmelser, om angivelseskriften, förutom själva angivelsen, innehåller ärekränkningar av ena eller andra slaget.

Mellan diffamationsbestämmelserna i 7 och 8 §§ och injuriebestämmelserna i 9 och 11 §§ kan däremot i allmänhet, såvitt det gäller samma beskyllning mot en och samma person, ingen idealkonkurrens förekomma, eftersom lagstiftaren tydligen närmast åsyftat att göra injurien subsidiär. Detta torde böra gälla, även om diffamationen, genom sin form och de omständigheter, varunder den framställts, innehåller ett injuriöst element, såvida detta icke

tager sig uttryck i en särskild handling (i vilket fall det naturligen icke blir idealkonkurrens, utan fortsatt förbrytelse) Men skulle, i fallet 16: 7, diffamationens straffbarhet bortfalla på grund av sanningsbevis (13 §), så kan ett dylikt injuriöst element bliva särskilt straffbart enligt 9 eller 11 §; ävenså kan en intressekollision, t. ex. parts intresse i en process, såsom förut nämnt, upphäva det diffamativa, men därför icke ett eventuellt injuriöst element i en beskyllning, med det resultat, att straffbarheten enligt 7 eller 8 § bortfaller, men i stället straffbarhet inträder efter 9 eller 11 §.

Beträffande de särskilt utbrutna, inom andra kapitel av strafflagen förekommande fall av ärekränkning (Str. L. 8: 28; 9: 5, 8; 10: 2, 5) har lagstiftaren använt samma formel för rekvisitet som vid injurien (*»talar eller skriver man smädligen eller förgriper sig med hotelse eller annan missfirmlig gärning»* jfr 16: 9 *»förolämpar man annan med smädligt yttrande i tal eller skrift, eller med hotelse eller annan gärning, som missfirmlig är»*). Det är därför icke möjligt att anse dessa fall innesluta även diffamation och detta så mycket mindre som i 9: 8, i 10: 2 och 5 samt i vissa av de under 9: 5 hörande fall straffet är vida lägre än i 16: 7 och som det om samtliga dessa utbrutna fall gäller, att de icke utrustats med den för diffamation enligt 16: 7 stadgade straffpåföljd (16: 16). Vid diffamation mot konungen, mot utländskt statsöverhuvud, mot ämbetsman o. s. v. måste därför närmast 16: 7, 8 (och eventuellt 16: 16) tillämpas, ehuru, i de två förstnämnda fallen, huvudstraffet är lägre än det för injurien stadgade (8: 28; 9: 5 p. 1). Men har diffamationen haft injuriös karaktär, måste dessutom — åtminstone i de två förstnämnda fallen (och riktigast väl även i övriga utbrutna) — de särskilda injuriebestämmelserna i 8 m. fl. kapp. åberopas. Däremot bör konkurrens tydligen icke antagas mellan sistnämnda bestämmelser och injuriebestämmelserna i 16: 9, 11 (jfr. t. ex. N. J. A. 1876,

299; 1907, 581), även om 16: 9, såsom utgörande en kvalifikation, kanske bör citeras jemte 10: 2, 5 (jfr. 14: 12 vid misshandel å ämbetsman).

Såsom förut nämnt, förekomma åtskilliga fall i **Str. L.** av brott, som, vare sig mera reguliärt eller mera tillfälligt kunna hava en injuriös karaktär och där sålunda idealkonkurrens med injurie kunde sättas i fråga. Såsom den svenska rättens ståndpunkt torde här kunna fastslås, att, såvitt det rör brott mot enskild person, en dylik konkurrens icke bör antagas i andra fall, än då det konkurrerande elementet är av realinjuries natur (i den ovannämnda betydelsen utav »vidrörande av annans kropp å skymfligt sätt»). Idealkonkurrens med ärekränkning bör därför icke antagas i t. ex. sådana fall som **Str. L.** 11: 10, 11, 12; 22: 10. Däremot kan misshandel och även frihetsbrott konkurrera med ärekränkning; likaså skadegörelse (19: 20), såvida den t. ex. skett genom sönderrivande av kläder, som någon bär på sig — i alla dessa fall förutsatt, att handlingen skett på skymfligt sätt. Dock lär man ej kunna fästa avseende vid ett eventuellt injuriöst element, om brottet är av svår beskaffenhet: undet det sålunda en konkurrens väl är möjlig mellan 16: 9 eller 11 och t. ex. 14: 13 eller 15: 22, kan den icke antagas mellan 16 kap. och svår misshandel (14: 10) eller våldtäkt (15: 12), även om sistnämnda handlingar begåtts under än så utpräglad injuriös form. Å andra sidan står injurien ofta subsidiär till misshandeln, så att en kroppslig beröring, som icke fyller misshandelsrekvisitet, i stället kan straffas såsom injurie.

Hot med brottslig gärning av den i 15: 23 nämnda beskaffenhet måste, såvitt hotet dessutom är »missfirmligt», straffas enligt 16: 9, eftersom 15: 23 uttryckligen betecknar sig såsom subsidiär (»där ej det hot med särskilt straff belagt är»); 16: 11 kan i dylikt fall aldrig användas, eftersom dess straff väsentligen understiger det i 15: 23 utsatta:

m. a. o. en sådan injurie måste alltid anses vara »av svår beskaffenhet» (16: 9).

6) *Straffet.*

Bötesmaximum är ett tusen riksdaler; se 10 §.

Angående fördubbling av böterna i särskilt fall jfr. **Tr. Fr. F. 4: 7**; förvandling av böterna beräknas emellertid efter *enkla* beloppet, jfr. *ad* 8 §, 8.

10 §.

Böter, som efter någon av föregående §§ ådömas, må till ett tusen riksdaler sättas.

(**L. K. 18: 9; L. B. 19: 11; Just. Dep. 1862 16: 10.**)

Detta bötesmaximum, vilket sålunda är tillämpligt vid samtliga §§ 1, 2, 3, 4, 7, 8 och 9, kan ytterligare fördubblas i det i **Tr. Fr. F. 4: 7** nämnda fall (om förvandling jfr. *ov. ad* 8 §, 8).

11 §.

För smädliga yttranden, hotelser eller missfirmliga gärningar i andra fall, än förut sagda äro, bötes högst två hundra riksdaler.

(**M. B. 60: 5, 6; L. K. 18: 10; L. B. 19: 12; Just. Dep. 1862 6: 11.**)

Jfr. *ov. ad* 9 §.

12 §.

Förgriper man sig med ärekränkning emot någon av de personer, som i 14 kap. 36 § nämnda äro; varde den omständighet såsom försvärande ansedd (L. ^{14/6} 1917).

(**M. B. 14: 3; 15: 3, 4, 7 jfr. Ä. B. 23: 6; L. K. 18: 11; L. B. 19: 13; Just. Dep. 1862 16: 12.**)

1) *Historisk översikt.*

Den medeltida rätten nämner ej särskilt dessa fall, men *K. Confirm.* ^{20/12} 1608 stadgade dödsstraff mot den, som »bannar fader eller moder» och *K. B.* ^{19/12} 1699 kvalificerade okvädande av husbonde eller förman. 1734 års lag

innehåller i ovan citerade bestämmelser kvalifikationer av ungefärligen samma omfång, som avses i 16: 12. **L. K.** 18: 11 kvalificerade ärekränkning mot ascendent; **L. B.** 19: 13 tillade, men endast såsom försvärande omständighet, det fall, att brottet förövats mot make m. fl. anhörige, eller mot förman. Denna ståndpunkt kvarstod ända till och med **K. M:ts Prop.** 1862, men riksdagen borttog skillnaden mellan ascendent och övriga brottsobjekter, så att fallet i sin helhet endast behandlades såsom försvärande omständighet. Slutligen har **L.** ^{14/6} 1917, genom den förändrade lydelsen av 14: 36, utvidgat området för hithörande brottsobjekt med adoptivföräldrar.

2) Rörande det närmare bestämmandet av här åberopade brottsobjekt enligt **Str. L.** 14: 36 se *Komm. 14 kap. ad 37 §* (2 uppl. s. 144).

3) Med ordet *ärekränkning* i denna § synes lagstiftaren, i trots av kapitelrubriken, ha åsyftat endast brotten enligt 7, 8, 9 och 11 §§, eftersom han i 15 § utan inskränkning undantager »brott, som i 12 § sägs» från allmänt åtal — något, som vore otänkbart, därest 12 § skulle anses inrymma även t. ex. 3 §:s fall. Sakligen är detta förhållande naturligen av ingen betydelse, eftersom det även vid brott enligt 1—5 §§ självfallet måste bli en försvärande omständighet, att brottet begåtts mot någon av de i 14: 36 nämnda personer.

13 §.

Den, som för ärekränkning tilltalas, må ej till sitt fredande framställa bevisning om sanningen av sådant tillmäle, som i 8 § sägs. Är tillmäle gjort om bestämt brott eller visst slag av brott, och vill den tilltalade styrka, att den, emot vilken tillmålet gjordes, är till sådant brott saker; vise då laga dom därå. Har brottet ännu icke varit under åtal eller under prövning i fråga om skadestånd; då skall, därest den för ärekränkning till-

talade det vill och han själv är målsägande eller har rätt målsägandens uppdrag till talan, eller ock brottet hörer under allmänt åtal, och såframt tid till sådant eller till talan om skadestånd ej är försutten, efter ty därom stadgat är, domstolen lägga den tilltalade tid före att visa, att lagligt åtal då blivit anställt eller påkallat, såsom om missgärningars angivande och åtalande föreskrivet är, eller att målsägandes talan om skadestånd är anhängiggjord, och huru däröver slutligen dömt blivit. Ej må till befrielse från ansvar för tillmäle om brott annan bevisning vara tillåten.

(L. K. 18: 12; L. B. 19: 14; Just. Dep. 1862 16: 13).

1) *Historisk översikt.*

Före 1864 års strafflag visar den svenska rättsutvecklingen intet spår av *förbud* mot sanningsbeviset (även om det är mycket möjligt, att det icke skulle, i fråga om beskyllning för brott, tillåtits t. ex. gentemot en lagakraftvunnen friande dom). Vad däremot *verkan* av beviset angår, så har redan anmärkts, att beskyllningens sanning långtifrån alltid fritog från varje straff, likasom omvänt straff icke alltid inträdde, om än sanningen icke kunnat bevisas; såsom nämnt, kan detta åtskiljande mellan bevisets tillåtlighet och dess verkan spåras från 1600-talets senare hälft (i sammanhang med betonandet av *animus iniuriandi*). **Str. L.** av 1864 betecknar sålunda en brytning med det föregående. Redan **L. K.** inledde en dylik brytning, dock mera i form än i sak. Bestämmelsen (18: 12) lyder: »Den, som för ärekränkning tilltalas, må ej med bevisning om sanningen af gjordt tillmäle sig från ansvar fria; utom i de fall, då han tillvitt annan bestämdt brott eller viss gerning, som i 7 § [j. o.] sägs, eller ock visst slag af brott». Bevisningsrätten framträder här visserligen i form av ett undantag, men göres i verkligheten till så gott som undantagslös regel. **L. K.** anmärker själv i motiverna: »Om någon skulle tillvita annan ett visst slag av brotts-

lighet, såsom t. e. bedrägeri, utan att hafva uppgivit den bestämda gerningen, hvarigenom bedrägeriet vore föröfvadt, kan det efter Comitéens övertygelse, ej heller förmenas denne, om han för slik tillvitelse ställes till rätta, att den sedan uppgifva och till befrielses vinnande bevisa». Kommittén drager dock icke själv härav den ytterligare konsekvens, vilken emellertid synes oundgänglig, att även den, som tillvitat annan viss »last» utan att nämna bestämd »gerning», bör ha rätt att uppgiva och »till befrielses vinnande bevisa» den eller de gärningar, som ligga till grund för hans omdöme. Och det kan bliva fråga om, huruvida icke, även vid den ärekränkning, som övervägande utgör injurie och icke diffamation, ett eventuellt befintligt diffamerande element skall på detta sätt kunna utsöndras och bevisas, åtminstone för att minska injuriantens skuld. Man måste erinra sig, att enligt **M. B.** en dylik injurie automatiskt övergick till diffamation, om den icke kunde anses begången i »vredesmod» (om den icke »antingen genast eller inför domaren rättas och återkallas»). Konsekvensen av **L. K:s** ståndpunkt blir därför snarast, att diffamationen såsom sådan resp. ett diffamerande element i en injurie alltid göres straffritt genom sanningsbevis (under det visserligen injurien såsom sådan resp. ett injuriöst element i en diffamation straffas utan avseende på innehållets sanning).

Till försvar för sin principiella ståndpunkt anför **L. K.** i motiverna: »Man har ej kunnat undgå att till besvarande för sig framställa den mycket omtvistade frågan: om den som gjort annan ett ärekränkande tillmäle, må med bevisning om sanningen deraf fria sig från ansvar. Utan att upphäfva möjligheten för människors borgerliga sammanlefnad, kan man ej förbjuda dem att tala om andras handlingar och öfver dessa fälla omdömen. Äfven om dessa handlingar äro i sig själfva vanhedrande och således menlige för de handlande personernas goda namn och medborgerliga anseende, kan man ej, utan skadlig inverkan på

sedligheten, vägra andra att dem omtala och med yttranden ogilla. En lag, deri sådant vore förbudet, skulle, å ena sidan, alldeles förstöra den motvigt, som fruktan att bringas i elakt rykte innebär emot frestelsen att begå osedliga och vanärande gärningar, och å den andra, dana människor till hycklare. Romerska lagarna innehålla, rörande detta ämne, följande grundsats: '*Eum qui nocentem infamavit, non est bonum et aequum, ob eam rem condemnari: peccata enim nocentium nota esse et oportet et expedit.*' Den, som sanningsenligt omtalar en af annan föröfvad gerning, som för dennes goda namn och rykte finnes menlig, är ej den egentlige ärekränkaren. Det är gerningsmannen sjelf, som kränkt sin ära». Härefter åberopas, med fullt skäl, då gällande lags ståndpunkt (M. B. 60: 4).

I den faktiskt fullständiga rätt till bevisning om tillmäles sanning, som uppställts av L. K., gjordes emellertid av L. B. en viktig begränsning. Till ovan anförda stadgade fogas nämligen i L. B. 19: 14 följande tillägg: »Har den, mot hvilken tillmälet gjordes, varit för brottet tilltalad, men blifvit genom laga kraft ägande dom från åtalet frikänd, eller är den, som tillmälet gjorde, ej målsägande och hörer brottet ej under allmänt åtal, eller är tid till åtal försuten, efter ty i 7 Kap. 12 § skils; då vare ej heller, till befrielse från ansvar för tillmälet, bevisning tillåten». Bevisningsrätten, då det gäller beskyllning om brott, inskränkes sålunda ur tre synpunkter: 1) hänsyn till res iudicata; 2) hänsyn till enskild målsägande; 3) hänsyn till preskriptionsinstitutet. I övrigt var emellertid bevisningen, även då det gällde beskyllning om brott, alldeles fri. Sådan bevisning kunde upptagas och utgöra ett ingredierande element i själva ärekränkingsmålet — varmed bl. a. lagens bestämmelser om forum i brottmål gjordes ganska illusoriska (varjämte naturligen underkännande av bevisningen i ett ärekränkingsmål icke grundade någon exceptio rei iudicatae i andra ärekränkingsmål rörande enahanda beskyll-

ning: den beskyllde kunde, vid beskyllningens upprepande av samma eller olika personer, tvingas till motbevisning inför ett obegränsat antal domstolar, om han icke förr eller senare föredrog att lämna beskyllningen straffri).

Just. Dep:s förslag (febr. 1862) upptog i denna del **L. B:s** formulering. Men vid granskningen i *H. D.* enade sig fyra justitieråd mot två om ett ändringsförslag, som stod i skarp motsats till alla de föregående lagförslagen.¹ I fråga om andra straffbara beskyllningar än dem för brott medgav detta förslag ingen bevisning; i fråga om beskyllningar för brott medgav det ingen annan bevisning än genom straffdom eller skadeståndsdom. Därav följde, att ärekränkingsmålet kunde komma att förklaras vilande, till dess det visat sig, om en dylik dom kunde av inkulpaten presteras (där ej en sådan redan förefanns eller dess åstadkommande var på förhand uteslutet). Av denna ändring följde den förutnämnda ändringen i själva diffamationsbestämmelsen, i det ordet »pådikta» (som inneslöt uppgiftens osannfärdighet) ersattes med »utsätta rykte».

Justitieministern vidhöll i konseljen sin ståndpunkt. Men konseljens övriga ledamöter (utom ett justitieråd) ställde sig på andra sidan och Konungen beslöt i överensstämmelse med majoriteten. Rättspraxis under närmaste tiden efter strafflagens antagande visar emellertid en viss obenägenhet att taga den fulla konsekvensen av omkastningen utav förut gällande rätt: jfr. **Naum.** 1867, 745.

2) *Den, som för ärekränkning tilltalas.*

»Ärekränkning» står här uppenbarligen i samma inskränkta betydelse som i 12 §, hänförande sig icke till 1—6 §§, utan endast till 7—12 §§.

Lagens uttryck lägger intet hinder i vägen för *käran-*

¹ Ej heller någon av de två reservanterna ville ansluta sig till Just. Dep:s Fsl. i denna del (= **L. B.**). Den ene ville icke medgiva någon annan inskränkning i bevisningsrätten än *exceptio rei iudicatae*; den andre ville icke medgiva någon inskränkning alls, utan gå helt till **L. K.**

den i ärekränkingsmålet att visa *osanningen* av tillvitelsen. Det borde då knappast kunna förvägras svaranden att motbevisa kändan, även i de fall, där svaranden själv icke får direkt föra sanningsbevis. Sistnämnda konsekvens kan dock icke anses erkänd av rättspraxis (under det att i förstnämnda avseende lagens bokstav gemenligen torde ha följts): jfr. **N. J. A.** 1910, 274.

3) »*till sitt fredande*» jfr. i slutet av § »*till befrielse från ansvar för tillmäle om brott*».

Ehuru lagen här icke berör möjligheten av en straffbar (injuriös) rest, efter det själva tankeinnehållet i beskyllningen subtraherats, torde dock rätteligen böra anses, att det sätt, varpå en beskyllning framstälts, kan såsom injuriöst leda till straffbarhet enligt 9 eller 11 §, även om 7 § på grund av sanningsbevisets prestation icke kan användas.

4) »*vill den tilltalade styrka*».

I själva ärekränkingsprocessen kan bevis om tillvitelsens sanning icke föras annorlunda än genom framläggande av *dom*. Lagens uttryck (»*såsom . . föreskrivet är*») visar, att det här endast kan vara tal om *inländsk dom*. Tre fall kunna åtskiljas:

a) *Det föreligger redan en lagakraftvunnen dom, rörande det tillvitade brottet.*

Är denna dom en *fällande straffdom*, så frias inculpaten i ärekränkingsmålet genom domens framläggande (jfr. dock ov. *sub* 3). Ådömes på grund av något felande *straffbarhets*-rekvisit eller av bristande tillräknelighet icke straff, men konstaterar domen, att gärningen blivit begånngen av den beskyllde och föreligger i övrigt brottsrekvisitet, så måste detsamma antagas; detta bör även åtminstone enligt regeln gälla, om den beskyllde överbevisas om att hava begått handlingen i fråga men frias på grund av juridiskt misstag angående den kränkta rättighetens existens: så **N. J. A.** 1898, 101; motsatt *ib.* 1906, 545 (där

emellertid en minoritet i *H. D.* med, såsom det synes, mera skäl tillämpade 16: 9: här, såsom överallt ifråga om 16: 13, betyder bevisningens presterande endast straffrihet för diffamationen, icke för en eventuell injuriös rest. Adömer domen endast *skadestånd*, så måste fortfarande detsamma gälla, såvida av domen framgår, att rättsfaktum till skadeståndsskyldigheten verkligen var en straffbar gärning (och icke t. ex. straffri kulpos skadegörelse). Föreligger en inkongruens mellan den tillvitade gärningen och det genom domen konstaterade rättsfaktum, så måste de vid 1 § uppställda reglerna komma till tillämpning. Uttrycket »*laga dom*» måste betyda *laga kraftvunnen* dom, eftersom någon annan prövning av domens laglighet — vare sig i formellt eller materiellt hänseende — än ett konstaterande av att den är lagakraftvunnen icke rimligen kan tillkomma domaren i ärekränkingsmålet; jfr. även lagens uttryck vid fallet *c* (»huru däröver slutligen dömt blivit»). Men på subjektiv väg (jfr. ned. *sub* 6) kan under omständigheter straffrihet inträda bl. a., om någon underdomstol fällt till straff och diffamanten litat på denna dom.

Stannar domen i ett *non liquet* — i det t. ex. den beskyllde »icke kan mot sitt nekande till ansvar fällas», så kan likaledes straffrihet inträda på subjektiv väg: diffamanten kan då ofta, särskilt om beskyllningen är av tidigare datum än domen, antagas hava varit i god tro icke blott med hänsyn till beskyllningens sanning utan även med hänsyn till dess bevisbarhet (jfr. **N. J. A.** 1899, 154).

Har domen (rörande straff eller skadestånd) varit *friande*, så lämnar lagens bokstav ingen möjlighet öppen för inkulpaten att undgå straff genom prestation av sanningsbeviset (»har brottet ännu icke varit under åtal eller under prövning ifråga om skadestånd»). Likväl måste väl, såvida processen jämlikt **R. B.** 17: 32 eller på grund av resning *redan* har återupptagits, inkulpaten i ärekränkingsmålet få rådrum för att till sitt friande framlägga

den nya domen, om den blir fällande. Däremot lär domstolen icke kunna bevilja honom rådrum för att t. ex. söka resning i målet.

b) *Processen rörande det tillvitade brottet pågår* (vare sig käranden påstår straff eller skadestånd).

Detta fall beröres icke direkt av lagen. Men uppenbarligen måste lagens mening vara, att diffamanten skall på sitt yrkande kunna erhålla rådrum för att visa, huru i brottmålet »slutligen dömt blivit». Med hänsyn till de olika eventualiteterna gälla de under a anförda reglerna.

c) Det tillvitade brottet »*har ännu icke varit under åtal eller under prövning ifråga om skadestånd*». Lagen pålägger i detta fall så bestämt domstolen i ärekränkingsmålet att pröva dels preskriptions-, dels målsägandefrågan, att det icke synes möjligt annat än tolka lagen efter bokstaven, hur betänkliga än konsekvenserna härav kunna vara. För att emellertid så mycket som möjligt minska risken av att denna domstols avgörande i nämnda frågor kan gå stick i stäv mot den domstols, som är laga forum rörande det tillvitade brottet, bör domaren i ärekränkingsmålet endast i de fall avvisa diffamantens yrkande om uppskov för framläggande av dom, att han antingen finner det tillvitade brottet — dess existens förutsatt — alldeles uppenbarligen preskriberat eller, beträffande åtalsfrågan, dels finner lika uppenbart, att brottet icke faller under offentligt åtal, dels konstaterat, att målsäganden icke vill åtala resp. till åtal angiva brottet. Om nämligen processen om det tillvitade brottet på det sätt kommer till stånd, att målsäganden själv åtalar, så synes ingen vikt förnuftigtvis kunna läggas därpå, huruvida inculpaten i ärekränkingsmålet haft nämnde målsägandes fullmakt att föra hans talan (i trots av lagens alternativ: »därest han själv är målsägande eller har rätte målsägandens uppdrag till talan»).

Domstolen synes i detta fall böra först utsätta en tid

för att visa, att åtal anställts resp. att skadeståndstalan anhängiggjorts; därefter en tid för att visa den lagakraftvunna domen; sistnämnda tid måste naturligen förlängas, såvida målets avgörande skulle draga längre ut på tiden.

5) Där bevisning om tillvitelsens *sanning* icke är tillåtlig (således överhuvud i 8 §:s fall och vid 7 §, såvida preskription eller annan omständighet omöjliggör bevisningens framställande), uppstår den fråga, huruvida inkulpaten dock bör få föra bevisning därom, att han icke framställt beskyllningen *av arghet*. Åtminstone såvida ansvar på honom yrkats för beskyllning av arghet, synes detta icke kunna förvägras honom, till den del hans bevisning kan ske utan att strida mot den uttryckliga bestämmelsen i 13 §. Närmast kan härvid komma ifråga bevisning från hans sida om det diffamerande ryktets notorietet. Medgives och presteras denna bevisning, kan inkulpaten i 7 §:s fall komma att straffas efter bestämmelsen *ib. st. 3* (om obetänksamhet); i 8 §:s fall måste brottet, till den del arghet anses erforderlig för §:s tillämpning, förvandla sig från diffamation till injurie och sålunda 9 eller 11 § komma till användning.

6) Såsom förut berört, bör, åtminstone såsom denna § uppfattas i rättspraxis, ett subjektivt element såtillvida här få spela in, som diffamanten frias, därest omständigheterna giva vid handen, att han varit i god tro med hänsyn till beskyllningens *bevisbarhet* (god tro med hänsyn till dess *sanning* är däremot icke tillräcklig). Straffrihet kan sålunda inträda, särskilt om processen angående det tillvitade brottet leder till ett *non liquet*, såvida diffamanten hade tillräcklig anledning att vänta en fällande dom; jfr. det fall, att, i målet om det tillvitade brottet, rekonventionstalan framställdes och (jämligt bestämmelsen i 16: 6 om sannolika skäl) ogillats. Emellertid få dessa fall icke så uppfattas, att en dylik utgång av målet redan i och

för sig är grund till straffrihet. Enligt lagens bestämda ståndpunkt måste *objektivt* för straffrihet fordras framläggande av dom enligt ovan utförda regler; och skall straffrihet medgivas därutöver, måste den stödjas på subjektiv grund, d. v. s. därpå, att diffamanten *trott sig kunna framlägga en dom* av den utav lagen fordrade beskaffenhet. Sälunda blir beskyllning om brott, framställd med vetskap därom, att den beskyllde genom lagakraftvunnen dom förklarats »icke kunna till ansvar fällas», alltid straffbar enligt 7 § (bortsett från det ov. *sub 4 a i. f.* berörda fall).

14 §.

Den, som till falsk angivelse eller annan ärekränkning saker är, må ock, efter omständigheterna, dömas att erlägga kostnad till tryckning i allmän eller ortens tidning av den dom, varigenom den andre upprättelse vunnit, där denne det äskar.

(L. K. 18: 13; L. B. 19: 15; Just. Dep. 1862 16: 14).

1) L. K. *l. c.* innehöll även en konfiskationsbestämmelse: »domstolen äge ock förordna, att med skrift, som smädlig är, så förfaras må, att smädelsen ej vidare sprides». Denna bestämmelse bortföll från och med L. B.

2) »*allmän tidning*» = Post- och Inrikestidningarne.

15 §.

Ej må brott, som i 7, 8, 9 eller 11 § sagt är, åtalas av annan än målsägande, där ej ärekränkningen skett i eller för någons ämbete eller tjänst; ej heller må brott, som i 12 § sägs, åtalas av allmän åklagare, där det ej av målsägande till sådant åtal angives.

(L. K. 18: 14; L. B. 19: 16; Just. Dep. 1862 16: 15, 16.)

1) *Historisk översikt*.

L. K., vilket, såsom förut anmärkt, straffade ärekränkning mot död man, hade *l. c.* en bestämmelse angående

målsäganderätten för detta fall, vilken tillkom make, föräldrar, barn och syskon. **L. B.** upptog icke ärekränkning mot död man, men **Just. Dep.** 1862 återvände till **L. K:s** ståndpunkt, därvid dock (16: 16) målsäganderätten för barn bortföll, varjämte en åtalspreskriptionstid av två år stadgades (men ingen annan preklusionstid med avseende å brottets begående än den genom målsäganderättens begränsning givna). I **Str. L.** upptogs icke institutet.

2) Med den ärekränktes död bortfaller icke blott, såsom självklart, hans egen straffatalan, utan även målsmans befogenhet att föra talan för hans räkning (jfr. **N. J. A.** 1897, 96; 1916, 571).

3) Allmän åklagares befogenhet att föra talan ifråga om ärekränkning, som »skett i eller för någons ämbete eller tjänst», måste, med hänsyn till formuleringen av bestämmelserna i **Str. L.** 10: 1—5, anses inskränka sig till sådan ärekränkning, som skett under det ämbetsmannen beklädde ämbetet ifråga; bortfaller sålunda, om ärekränkningen skett efter det den kränkte övergått till annan statstjänst eller helt lämnat statens tjänst; så mycket mera, om den skett först efter hans död. Det kan dock ej bestridas, att denna tolkning medför vissa mindre önskvärda konsekvenser. Jfr. **N. J. A.** 1917, 68 och där från båda sidor framställd argumentering.

Har allmän åklagare yrkat straff för falskt åtal etc. efter någon av 1—5 §§, men endast ärekränkning enligt 7, 8, 9 eller 11 § visats falla inkulpaten till last, så kan naturligen icke straff ådömas på grundvalen av det allmänna åtalet. Motsvarande gäller, om allmänt åtal ägt rum under den oriktiga förutsättning, att ärekränkningen skett i eller för någons ämbete eller tjänst; eller på angivelse av någon, som oriktigt ansetts tillhöra den i 14: 36 uppdragna krets av brottsobjekter.

16 §.

Den, som efter 3 § gjort sig förfallen till dödsstraff eller till straffarbete i minst sex månader, skall ock dömas till påföljd enligt 2 kap. 19 §. Lag samma vare, om någon efter 1, 2 eller 7 § gjort sig förfallen till straffarbete i minst sex månader. (L. ²⁴/₆ 1918).

(L. K. 18: 15; L. B. 19: 17; Just. Dep. 1862 16: 17).

